

Vanja Hermele

KONSTEN

– SÅ

FUNKAR

DET

(INTE)

En KRO/KIF publikation

Vanja Hermele
KONSTEN - SÅ FUNKAR DET (INTE)
En KRO/KIF Publikation 2009
Nytt förord 2017

FÖRORD

Jag bedrev feministisk kritik av konsten – och överlevde

”Hej. Jag fick precis ett telefonsamtal från en arg KRO-konstnär angående boken, han tycker att den är full med osakligheter. Han håller på att skriva en dikt angående den och ska försöka komma förbi montern på bokmässan och läsa upp den.”

Vem kan hålla sig för skratt inför möjligheten att få lyssna på ett sådant poem? Jo, jag, sommaren 2009. Skälet var att jag just hade genomfört feministisk kritik av konsten och ingenting kunde kännas värre. Mottagandet av rapporten *Konsten* så funkar det (inte) hade raderat mitt sinne för humor. Konstvärlden var utan tvekan det mest vaktade område jag någonsin undersökt, inhägnat och övervakat som ett välbärgat amerikanskt bostadsområde. Tillträde till platsen bestämdes av en rad olika processer, styrda av ett nätverk av personer, dolda maktpositioner och grindvakter.

I rapporten, *Konsten* så funkar det (inte), analyserade jag tankefigurer som jag hade funnit i intervjuer med aktörer på fältet. Jag skrev att dessa förhållningssätt hade konsekvenser för både jämställdheten och kvinnor i konsten, eftersom de både kunde försvåra eller underlätta jämställdhetsreformer att få genomslag; ”På sikt avgör de konstens chanser att en dag nå jämställdhet och rättvisa.”, skrev jag.

Vad jag lärde mig av att studera konstvärlden var att feministisk kritik hanteras genom en rad försvårande F; olika försvarsmekanismer där kritiken förklaras, förskjuts eller förnekas. Dessa F utgör positioner och sätt att tala

om representation och maktfrågor på kulturfältet. De har inverkan för hur ojämställdhet förstås och vad som blir uppfattningen om vad som går att göra åt den. Ojämställdhet kan exempelvis förklaras med argument om "konstnärlig kvalitet". Konstnärlig kvalitet betraktas som det styrande i konsten, och går före kön eller jämställdhet. Tanken grundar sig på antagandet att konstvärlden är rationell och att kvalitetsbegreppet fungerar lika för manliga och kvinnliga konstnärer. Med en sådan konstsyn – bäst konst överlever – blir jämställdhetsreformer onödiga, ibland till och med orättvisa för män, eftersom de ger kvinnor oförtjänta fördelar.

Ojämställdhet kan också förskjutas i tid och rum: det skabörjas på dagis, det är värre någon annan stans, i Danmark, USA, eller i Bangladesh, eller så är det kulturarvet som bestämmer (och det är bara vita män från väst som har bidragit till det). Problemet kan också förskjutas till de underrepresenterade grupperna själva och förklaras med tillkortakommanden hos dem; kvinnor fattar fel beslut och väljer fel format/material/tematik/karriärvägar. På så sätt läggs både problemet och möjligheten att lösa det på avstånd.

Det absolut vanligaste, och minst avancerade, försvaret går ut på att förneka att diskriminering eller underrepresentation alls existerar. Detta görs oftast genom att hävda att uppgiften, och ibland också uppgiftslämnaren, är falsk. Detta var den, utan jämförelse, vanligaste reaktionen från makthavare när ojämställdheten i konstvärlden påpekades av mig sommaren 2009 och skedde med en närmast automatisk mekanik.

Jag hade inte räknat med var att det svårfångade utestängningssystem som jag försökte skildra i Konsten så funkade det (inte) skulle manifesteras sig med full kraft, som en knuten näve i rummet, när rapporten var färdig. Den mest informationstäta fasen i min undersökning om jämställdheten i konstvärlden infann sig precis efter publicering.

Vad som framförallt förvånade mig var ombytligheten och med vilket eftertryck institutionsföreträdare plötsligt vände. När jag räknade och gjorde maktanalyser om resurser och utställningsformat kände jag mig ofta glad och duktig. Som en golden retriever som hämtade hem, hämtade hem. Jag hade trott att makthavarna skulle vara tacksamma för att jag gjorde deras arbete åt dem. (Fniss! Obegriplig tanke.) När de i stället blev angreppslystna tappade jag tron på människans inneboende godhet. Så idealistisk var jag, då. Inte längre.

För en genusvetare innebär genusperspektivet att omvärlden blir mer komplicerad och begriplig på samma gång. För mig personligen har perspektivet inneburit ett slutgiltigt skydd gentemot allt som sker; det som inträffar är intressant bara du analyserar det ur ett genusperspektiv. På det sättet kan du egentligen aldrig bli kränkt eller sårad, du bara fortsätter samla ditt material. Ju värre, desto bättre. Det blev min valda väg när rapporten kom ut och mötte motstånd, framförallt från tre manliga makthavare på tre tunga konstinstitutioner.

- Håll alla mina samtal, jag sitter i ett viktigt möte med Vanja Hermele, sa chefen på [Det stora statliga konstmuseet] till sin sekreterare och log brett mot mig när jag mötte honom för en intervju i hans flådiga kontor. Han var artig, tillmötesgående och välformulerad. På frågan vad han aktivt gjorde för jämställdheten sa han; Svaret är, och det tror jag alla som deltar i beslutsprocessen kan intyga, att är det någon som driver jämställdhetsarbete här så är det jag. Den som först höjer rösten för en sådan sak, det är jag.

För att begripliggöra genus i relation till makt och resurser hade jag ordnat min analys utifrån utställningsformat. Den visade att manliga konstnärer fick rum i de stora lokalerna medan kvinnor fick vara unga och lovande i de mindre utställningsformaten. Museet gick ut och menade att just detta ingick i ett medvetet förändringsarbete. Pressansvarig uttalade sig:

I den stora salen för tillfälliga utställningar har bara män visats, det är korrekt, men vi har haft en rad större och mindre utställningar med, ofta unga och oetablerade kvinnor men mycket uppmärksammade. Sådant hör också till medvetet genusarbete.

Dagen efter höjde chefen på [Det statliga konstmu-seet], den självutnämnde jämställdhetsivraren, rösten av helt andra skäl. Jag fick ett mail:

”Hej Vanja, Jag sitter just och läser din så kallade bok. Tyvärr blev jag inte överraskad. Jo, lite, du räknar sämre, vet mindre om konst och utställningar och framför allt är betydligt mer intellektuellt ohederlig än jag hade trott. Synd för jämställdheten.”

Synd för jämställdheten? Stort tack för Din kraftfulla feministiska strategi att hantera uppgifter om manliga konstnärers fördelar i Din egen organisation. Tack också för att Du använder Din plats i offentligheten till att förneka ojämställdheten. Ps. Tack för Du, utanför offentligheten, väljer att skicka e-post med anklagelser till genusvetare. Det gör mycket för en ökad jämställdhet på konstområdet.

Den andra aktören som valde att ifrågasätta uppgifterna i rapporten – först när de blev publicerade - var [Det statliga konstrådet]. Rådet som förvaltar statens konstsamlingar hade inte möjlighet att säga något om jämställdhetsnivåerna i samlingarna eftersom det rörde sig om ett oöverskådligt antal ostrukturerade uppgifter, men föreslog att jag skulle titta på nyetablerade konstsamlingar för att få en uppfattning om andelen kvinnliga konstnärer i dem. Rådet skickade uppgifter för de tre senaste samlingarna. Det visade sig att även i helt nyetablerade konstsamlingar hade män fördelar. Staten köpte in nästan dubbelt så många konstverk av män (51 av män och 26 av kvinnor), vilket innebar att också merparten av pengarna gick till manliga konstnärer. När dessa uppgifter mötte offent-

ligheten ifrågasatte [Det statliga konstrådet] det urval de själva varit med och skapat: "kritiken bygger på ett väldigt dåligt statistiskt underlag. Vanja Hermele har bara undersökt tre konstkollektioner av de cirka 100 som Statens konstråd placerar ut varje år".

Också [En privat konsthalls chef] ville motsäga sig uppgifterna om ojämställdhet i organisationen. Under intervjun sa han att han visserligen inte hade tittat "exakt i procent eller i antal men min känsla nu är att det varit fler kvinnor än män som ställt ut, men det vet jag inte." De senaste åren, trodde han, att han nästintill bara har arbetat med kvinnor. Utställningsprogrammet visade en markant ökning av kvinnor under denna period, men ändå en majoritet män. I en debattartikel skrev han att "den subtilare läsningen av vad vi gör, kärnan i vårt arbete, går i boken helt förlorad" och att "det är olyckligt att det arbetet, som är ett jämställdhetsarbete, inte lyfts fram utan helt försvinner i ett uppradande av namn. (Min kursivering.)" Återigen, synd för jämställdheten.

Sedan Konsten så funkar det (inte) kom ut för snart tio år sedan har dessa makthavare rört sig vidare i konstvärldens hierarkier och omgivning. Vad som hänt med jämställdheten vet jag inte; den behöver kartläggas och undersökas på nytt. Mottagandet av rapporten har dock klarlagt ett par saker för mig; jämställdhet väcker starka känslor, ibland till och med vrede, men inte på grund av missförhållandena, utan för att de påvisas. Det blev också tydligt att feministisk kritik hanteras på så sätt att den som påtalar problemet framställs som skapare av problemet och den som motverkar jämställdhetsarbete. Det är vad som är synd för jämställdheten.

Vanja Hermele,
Stockholm, 2017

INLEDNING

▲ Vi har en lag	6
-----------------------	---

1.

KONST – INTE JÄMSTÄLLDHET

■ Argument: Jämställdhet – att »räkna pluppar« . . .	10
■ Argument: Konstnärlig kvalitet – inte jämställdhet .	13
■ Argument: Konstnärer – inte kvinnor	20
● Konsekvens: Jämställdheten motarbetas	30
● Konsekvens: En outtalad manlig norm	33

2.

UNDDVIKA ANSVAR

■ Argument: Det är redan jämställt.	40
■ Argument: Det är någon annans fel	48
■ Argument: Det fanns inga kvinnor förr i tiden	50
● Konsekvens: Jämställdhetsarbete blir onödigt	59

3.

TA HAND OM MÄN

■ Argument: Jämställdheten diskriminerar män	64
■ Argument: Det är synd om män	70
● Konsekvens: Män kvoterats.	73
● Konsekvens: Tjejer kan, vill och törs	80

4.

VILKET FLYT

● Konsekvens: Direkt & indirekt diskriminering	90
● Konsekvens: Trakasserier på grund av kön & sexuella trakasserier	95
▲ Efterord	103
▲ Intervjupersoner	105
▲ Referenser	108

APPENDIX

Fem steg mot en jämställd konst

INLEDNING

Lena Adelsohn Liljeroth: Vi ger pengar till kultur som förhoppningsvis håller hög kvalitet, sen kan det hända att det slår ojämnt, socialt, etniskt, genusmässigt, geografiskt. Och ska man hålla på och bara sortera de rätta pluggarna, då är det inte säkert att resultatet blir så lyckat.

Konsten – så funkar det (inte) baserar sig på ett 30-tal intervjuer med aktörer på bildkonstscenen, statistik samt enkäten *Konstnärers villkor* utsänd av Konstnärernas Riksorganisation (KRO) och Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF) till ett stort antal bildkonstnärer. En särskild vikt har lagts vid analys av jämställdhetssituationen i den offentliga konsten i begreppets bredaste betydelse: vilka ställer ut i det offentliga rummet men också vilka ställs ut på de statsfinansierade konsthallarna, vilka får stipendierna och vem får sin konst offentligt finansierad?

De intervjuade är utövare och/eller byråkrater som representerar arbetsplatser som Högskolan för Fotografi, Konstfack, Konstnärsnämnden och Iaspis, Kungliga Konsthögskolan, Moderna museet, Nationalmuseum, Statens konstråd. Men också det fria konstlivet som ALP Gallery, Färgfabriken, Konstnärsklubben, Magasin 3, Svenska Galleriförbundet, Sveriges Konstnärers Förening och ordföranden i kulturutredningen, Eva Swartz Grimaldi, och kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth. Intervjuerna har varit semistrukturerade och genomförts i snitt på 40 minuter. Ett fåtal kompletterande intervjuer har gjorts via telefon eller mejl. De intervjuade har läst och godkänt sina citat.

1 298 kvinnor och 590 män svarade på enkäten *Konstnärers villkor*. Även dessa svar ligger till grund för slutsatserna i undersökningen. Ett stort antal artiklar, årsredovisningar, undersökningar, böcker och forsk-

ningsrapporter har också utgjort underlag för undersökningen av bildkonsten och jämställdheten.

Tidigt i processen blev det klart att det råder en allvarlig och generell brist på statistik i bildkonsten. Än mer allvarligt är läget för jämställdhetsstatistiken. Därför har en betydande del uppgifter begärts fram och strukturerats utifrån kön för allra första gången: Moderna museets utställningsverksamhet är ett exempel, Konstfacks fördelning av Frimurarorderns stipendier ett annat. Konstakademiens stipendiefördelning ett tredje, statens nyetablerade konstkollektioner ett fjärde – listan kan göras lång.

Argument och förklaringsmodeller i intervjuerna kan läsas som resonemang från enskilda personer, men bör helst förstås som exempel på positioner, inställningar och diskursyttringar med specifika konsekvenser för jämställdheten i bildkonsten. Syftet med denna studie är inte att klandra enskilda individer för deras bristande genusmedvetenhet, målet är istället att synliggöra de tanke- och strukturmönster som utestänger kvinnor från viktiga delar av offentligheten.

De olika tankefigurerna har efterverkningar, konsekvenser för jämställdheten och kvinnor i konsten. Argumenten försvårar eller underlättar för jämställdhetsreformer att få genomslag. På sikt avgör de konstens chanser att en dag nå jämställdhet och rättvisa.

Konsten – så funkar det (inte) har tematiserats utifrån frågeställningen: »vad hindrar konsten från att bli jämställd?« Ett antal argument har hittats och analyseras i bokens fyra kapitel: *Konst – inte jämställdhet*, *Undvika ansvar*, *Ta hand om män* och *Vilket flyt*.

▲ Vi har en lag

Jämställdhet brukar definieras genom två aspekter: kvantitativ och kvalitativ jämställdhet. Jämmt antal kvinnor och män på en arbetsplats kan innebära att en kvantitativ jämställdhet har uppnåtts. Till jämställdhetens kvalitativa aspekt hör att kvinnors kunskaper och erfarenheter ska tas tillvara i samma utsträckning som mäns.

Jämn könsfördelning har sedan den första jämställdhetslagen trädde i kraft 1980 betytt representation av minst 40 procent av det ena könet. Idag händer det att den institution som uppfann kvoten själv överger den för en djärvare jämställdhetsdefinition. När staten idag tillsätter styrelser siktar de inte längre på 40 procent kvinnor – utan på hälften kvinnor och hälften män.

Den kvalitativa aspekten av jämställdhet kräver en maktmedveten analys. Det räcker inte med att det är många kvinnor i en organisation, de måste finnas på sådana positioner att deras kunskaper, erfarenheter och värderingar kan tas tillvara och påverka verksamheten.

Den 1 januari 2009 skedde en stor förändring i svensk rättvisepolitik: alla diskrimineringsombudsmän slogs ihop till en. Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) upphörde och gav plats för DO – Diskrimineringsombudsmannen.

En ny gemensam lag ersatte de gamla antidiskrimineringslagarna. Nytt för 2009 är att lagen innefattar ytterligare två diskrimineringsgrunder: ålder och könsöverskridande identitet och/eller uttryck. Lagen är tvingande och når fyra aspekter: direkt och indirekt diskriminering samt trakasserier och sexuella trakasserier.

DIREKT DISKRIMINERING betyder att någon, utifrån diskrimineringsgrunderna, missgynnas genom

att behandlas sämre än någon annan behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation.

INDIREKT DISKRIMINERING: att någon missgynnas genom tillämpning av en bestämmelse, ett kriterium eller ett förfaringsätt som framstår som neutralt men som kan komma att särskilt missgynna personer med visst kön, viss könsöverskridande identitet eller uttryck, viss etnisk tillhörighet, viss religion eller annan trosuppfattning, visst funktionshinder, viss sexuell läggning eller viss ålder.

TRAKASSERIER: ett uppträdande som kränker någons värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna.

SEXUELLA TRAKASSERIER: ett uppträdande av sexuell natur som kränker någons värdighet.

Lagen skyddar alla människor och får inte brytas av någon. Kravet på jämställdhetsplaner gäller dock bara arbetsgivare med 25 eller fler anställda. De ska vart tredje år upprätta en jämställdhetsplan. Plankravet gäller från och med 1 januari 2009, det går alltså inte bra att vänta tre år.

Många arbetsplatser i kulturen är små och kommer undan det officiella kravet på jämställdhetsplan. Diskrimineringsombudsmannen betonar att även andra arbetsgivare kan arbeta förebyggande med jämställdhet på arbetsplatsen, inte bara de med 25 anställda. Och all offentligfinansierad kultur, oavsett om den får pengarna från kommunerna eller staten, ska följa den nationella kulturpolitikens mål att »värna och verka för yttrandefrihet, jämlikhet och mångfald«.

Regeringens budgetproposition för 2009 förklarar dessutom att samtliga myndigheter och institutioner har ett förtydligt mål i verksamhetsstyrande dokument, »att integrera ett jämställdhetsperspektiv i verksamheten«. I praktiken betyder det att jämställdhet ska vara ett närvarande perspektiv i alla ordinarie sakfrå-

gor, i alla led av beslutsprocesserna och i hela verksamheten – inklusive de konstnärliga frågorna.

För att en institution ska kunna säga sig följa det statliga uppdraget borde, förutom kartläggning av rekryteringar, löner och upprättandet av handlingsplaner mot sexuella trakasserier, även alla konstinköp, utställningar och bidragsfördelningen sammanställas utifrån kön och analyseras utifrån jämställdhetens två aspekter: kvantitativt och kvalitativt.

Mellan dessa styrmedel – antidiskrimineringslag, nationell kulturpolitik, regleringsbrev och jämställdhetsplaner – borde en jämställd bildkonst vara säkrad. Men det är den inte. Vad hindrar konsten från att bli jämställd?

1.

KONST

– INTE

JÄM-

STÄLLD-

HET

■ Argument: Jämställdhet – att »räkna pluppar«

I svensk kulturpolitik är hög konstnärlig kvalitet ett formulerat mål för de statsfinansierade institutioner som producerar konst och kultur. Jämställdhet är också ett mål för dessa verksamheter. Ingen av dessa inriktningar definieras av staten, ändå är det många gånger som institutionsföreträdare tycker att de står i konflikt med varandra. Det är en uppfattning som kanske tydligast uttrycks i Statens kulturråds budgetunderlag för 2007–2009. Kulturrådet, som ska ge »alla möjlighet till delaktighet i kulturlivet«, formulerar en lika märklig som avslöjande fråga:

»Under senare år har allt fler uppdrag och prioriteringar tillkommit inom kulturpolitiken, bland annat berättigade krav på jämställdhet och mångfald i den skattefinansierade verksamheten. [...] Hur kan man samtidigt skapa utrymme för konstens möjligheter att utvecklas?«¹

Det säger en del om vad Konsten med stort K innehåller – om den hotas av fler kvinnor och en ökad mångfald. Istället för att se jämställdhet och mångfald som en förutsättning för konstens utveckling väljer rådet att placera begreppen emot varandra.

Konsten och kulturen har länge försökt leva ett skyddat liv utanför de jämställdhetskrav som samhället formulerat. Man har hänvisat till den konstnärliga friheten. Det är dock ett argument som oftare används för att hålla jämställdhetsreformer borta än för att göra revolt mot mer konserverande uppgifter som att värna ett manligt definierat kulturarv.

Konstens självpåtagna särställning låg bakom att JämO 2004 valde att undersöka vilken nivå kultursektorns jämställdhetsarbete låg på. 33 statliga kulturinstitutioner granskades och det visade sig att det

var många som bröt mot jämställdhetslagen genom undermåliga och oseriösa jämställdhetsplaner. Bara två statligt finansierade institutioner passerade granskningen med godkänt: Svensk Form och Statens kulturråd. »Övriga 31 arbetsgivare mottog ett synpunktsbrev innehållande begäran om kompletteringar.« Jämställdhetsplanerna är inte ett aktivt och verksamt dokument, konstaterade JämO.²

När kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth får frågan om hur hon ställer sig till att statens finanser går till organisationer som bryter mot lagen är det just med konstnärlig kvalitet som lagbrotten rättfärdigas.

Lena Adelsohn Liljeroth:

Vi ger pengar till kultur som förhoppningsvis håller hög kvalitet, sen kan det hända att det slår ojämnt – socialt, etniskt, genusmässigt, geografiskt. Och ska man hålla på och bara sortera de rätta plupparna, då är det inte säkert att resultatet blir så lyckat.

Vanja: Så om resultatet har hög kvalitet, är det okej hur det har producerats?

Lena Adelsohn Liljeroth: Nej, men det är inte givet att det blir hög kvalitet för att du har med de här plupparna. Det du får är något rättvisetänkande. Men det är inte givet att det blir bra för det. Det är inte så svart eller vitt.

Här får rättvisetänkande kontrastera mot kvalitet vilket betyder att rättvisa enligt kulturministern inte är ett kvalitetsmål i sig. Jämställdhet, att både kvinnor och män får utrymme och möjlighet att uttrycka sig, anses inte bära någon konstnärlig utvecklingspotential. Konsten hotas av jämställdhet – istället för att berikas av den.

2009 gjorde konstnären Nug ett videoverk där han målade graffiti över en tunnelbanevagn. Kulturministern reagerade i *Dagens Nyheter*: »Eftersom verket av allt att döma tillkommit genom en olaglig handling, menar jag att det är rimligt att det möter starka reaktioner på just detta. Jag frestas att travestera Gertrude Stein: en olaglighet är en olaglighet är en olaglighet.«³ I ett kompletterande mejl svarar kulturministern på frågan:

Vanja: Du har varit tydlig med att konst som bryter mot lagen inte är okej, varför har du inte reagerat när diskrimineringslagar brutits?

Lena Adelsohn Liljeroth: Jag har aldrig sagt att illegal konst inte kan vara – just – konst. Däremot tycker jag fortfarande inte att det är okej att vandalisera en tunnelbanevagn, smita därifrån och låta skattebetalarna stå för notan. Den typen av skadegörelse och/eller brott är ofta mer direkta, till skillnad från diskriminering, som självfallet också kan vara ett brott. Jag har reagerat även mot »jämställhetsbrott« men kan säkert bli tydligare i min kritik även mot dessa företeelser.

Diskriminering kan också vara ett brott, skriver ministern och överger därmed inställningen att »en olaglighet är en olaglighet är en olaglighet«. Kulturministerns hållning gentemot lagar är flexibel, vilket de opåkallade citationstecknen kring »jämställhetsbrott« visar.

Ordföranden i den statliga kulturutredningen Eva Swartz Grimaldi redovisar ett annat sätt att se på jämställdhet och konst. Hon menar att jämställdhet skulle kunna vara ett berikande perspektiv – även konstnärligt:

Eva Swartz Grimaldi: När vi talar om offentligt finansierade institutioner, då står jämställdheten på agendan för den är satt där av politiker. Men

den är inte på agendan som en självklarhet för att göra bättre konst. Istället är den där för att den ska vara med. Jag har ofta tänkt på vad en regering egentligen kan göra. Var går gränserna? Kanske att man bara kan göra så här, formulera målet. Men då blir frågan, hur tar institutionerna hand om den uppgiften sen?

Jag kan ibland tycka att den där kritiken, »Ska vi sitta här och bocka av?«, blir lite löjlig. För vad händer om ni gör det på riktigt då, tänker jag. Om man tog det på allvar, då skulle man inte behöva sitta och tänka att »här bockar vi av«. Om man verkligen förstod att det var viktigt så skulle man nå helt andra resultat.

Tänk om fler såg jämställdhetsarbete som ett första steg mot en bättre och mer intressant konst – som ger fler möjlighet att uttrycka sig. Att se jämställdhet som inget mer än att »räkna pluppar« är en självvald återvändsgränd.

■ Argument: Konstnärlig kvalitet – inte jämställdhet

Konstnärlig kvalitet är begreppet som rättfärdigar diskriminering i konsten. Vad som räknas som kvalitet är dock svårt att definiera. Den nya kulturutredningen föreslår därför att kvalitet ska strykas ur de kulturpolitiska målen. Utredningen skriver att »Innebörden av konstens kvalitet har hittills inte kunnat preciseras«. Tvärtemot vad Kulturrådets budgetunderlag gör gällande menar kulturutredningen att konstnärlig kvalitet inte alltid hör ihop med utveckling, tvärtom: »Den konstnärliga utvecklingen har regelmässigt sökt sig mot uttrycksformer som brutit mot etablerade normer om kvalitet«.

Oprecisa och odefinierade begrepp har intresserat vetenskapsfilosofen Elizabeth Kammarck Minnich. Hon

menar att de är »mystifierade«, vilket betyder att de har osagda innebörder men följer »den dominerande traditionens uppfattningar och värderingar«.

De mystifierade begreppens kärnproblematik är att de baserar sig på och förmedlar »outtalade normer«. I *Transforming Knowledge* skriver hon att »The dominant few not only defined themselves as the inclusive kind of human but also as the norm and the ideal«.4

När det dominerande fåtalet – vita, heterosexuella medelklassmän – har gjort sig till idealet för mänskligheten påverkar det mystifierade begrepp på två sätt.

1. *Felaktiga generaliseringar*: fåtalets erfarenheter, värderingar och konst ses som representativa för mänskligheten, generella, till och med universella.

2. *Cirkelresonemang*: Begrepp fylls med betydelse i en snäv cirkel där fåtalets arbete är måttstock. Överfört på konsten kan man säga att kulturarvet utgör cirkeln som fyller kvalitetsbegreppet med betydelse.

Felaktiga generaliseringar om mänskligt liv – baserade på vita mäns livserfarenheter – låses fast i cirkelresonemang där slutsatser om konstnärlig kvalitet baseras på konst gjord av detta fåtal. Detta värderingssystem påverkar i sin tur vad som upptas i kulturarv och kanon, vilket utgör normen för kvalitet i konsten – och cirkeln är sluten. Kvinnor och andra avvikare från normen hamnar utanför kretsen och kan uppfattas som bra – men särskilda. Det neutrala kvalitetsbegreppet är förbehållet normen – än så länge vita heterosexuella medelklassmän.

Pål Hollender är en konstnär som, tvärtemot Kammarck Minnich, hyser en tilltro till ett konstliv där ett neutralt kvalitetsbegrepp avgör din bana som konstnär.

Pål Hollender: Jag är, och måste väl vara det, fixerad vid tanken på att det är det konstnärliga verket som avgör om man är framgångsrik eller inte. Inte om jag utbildade mig för 20 år sen och anser att jag har rätt att vara konstnär. Och den inställningen har ibland ställt till en del logiska problem för mig när jag diskuterar just jämställdhet i konsten eftersom jag skiter fullständigt i hur många kvinnliga eller manliga konstnärer det finns utan anser att det är väldigt lyckat när konst blir bra och det är mindre lyckat när dålig konst av fackliga skäl existerar ändå. Det är min grundinställning.

Med en sådan kvalitetsdarwinism – bäst konst överlever – blir fackförbund och jämställdhetsreformer onödiga. Den synen baserar sig på antagandet att konstvärlden är rationell och att kvalitetsbegreppet fungerar lika för manliga och kvinnliga konstnärer.

På konsthögskolorna baserar man antagningarna på just det som Pål Hollender är inne på: på kvaliteten i konstverken, inte på betyg. Det visar sig att det ligger någonting inbyggt i kvalitetsbegreppet som gör att de konstnärliga högskolorna rekryterar färre studenter med arbetarbakgrund och färre studenter med utländsk bakgrund än övriga högskolor.⁵ Till synes neutrala processer stärker representationen av en vit medelklass.

På Högskolan för Fotografi är mönstret detsamma – med tillägget att det är lättare för män att komma in. De senaste tre åren har 65 procent kvinnor sökt till fotografprogrammet men bara 53 procent kommit in. Till mastersprogrammet sökte 57 procent kvinnor men bara 51 procent kom in.⁶

Kvalitetsnormer på Högskolan för Fotografi fungerar dokumenterat dåligt för kvinnor. Lasse Lindkvist, prefekt på skolan, berättar att man trots det valde att tacka nej till kön som variabel vid antagningarna:

Lasse Lindkvist: Vi ville hellre jobba vidare med frågor om hur vi bedömer konst. Varje antagningsprocess inleds med ett seminarium med antagningskommittén, lärare och studenter, där vi diskuterar våra sätt att se och vad som är »en snygg bild«. När man tittar på bilderna så gillar man vissa grejer, vissa områden, vissa förhållningssätt och vissa estetiker. Det är inte så att man helst vill ta in killar men man tycker kanske om stora skarpa färgbilder på hus och det kan ju tjejer ta lika bra, men de gör inte det lika ofta.

Lasse Lindkvist beskriver hur könskodade normer gömmer sig i synen på estetiker och vad som är en »snygg bild«. Trots att ansökningarna till skolan är anonyma ger rådande kvalitetsnormer män fördelar i antagningarna. Det talar emot förekomsten av ett neutralt kvalitetsbegrepp som Pål Hollender förespråkar.

Samma mekanismer ligger bakom varför Liljevalchs vårsalong 2009 fick en smått otrolig manlig representation. Även här skedde urvalet anonymt. Dubbelt så många kvinnor som män sökte, ändå blev två tredjedelar av de antagna män.⁷ Det är en ovanligt stor övervikt, men mönstret har varit detsamma de senaste åren.⁸

Om Pål Hollenders världsbild är sann, att det bara är kvaliteten i verket som avgör, blir den logiska slutsatsen att kvinnors konst är sämre än mäns.

Andra förklaringsmodeller till varför kvinnors konst väljs bort gör gällande att bedömningar av konst inte sker könsneutralt och att det finns maktaspekter i hur konstnärliga uttryck värderas. Dessa maktaspekter kan ha specifika konsekvenser för kvinnor och män, det råder bestämda uppfattningar om vad som är manligt eller kvinnligt i konsten. Tom Sandqvist, professor på Konstfack, beskriver hur konst rutinmässigt bedöms som antingen kvinnlig eller manlig:

Tom Sandqvist: Ett exempel, det kommer in en manlig besökare till Galerie Nordenhake där Ann Edholm ställer ut. Han frågar henne: är det han där ute som har gjort de här mindre grejerna också? Den manlige besökaren ångrar sig snabbt men ganska automatiskt kopplas det stora formatet till det manliga och det lilla till det kvinnliga och han tänker att det inte kan vara samma konstnär.

Sådana uppdelningar i motsatspar präglar förståelsen av många företeelser inom konstfältet. Stort och litet, manligt och kvinnligt, bra och dåligt, intressant och ointressant. Intendenten Margareta Gynning på Nationalmuseum menar att det råder en omedvetenhet kring hur dessa uppdelningar färgar uppfattningen om god konst.

Margareta Gynning: Det man kan säga om konstillivet i Sverige är att det i mycket hög grad är konservativt. De flesta som du har intervjuat verkar fortfarande vara präglade av en modernistisk konsthistorieskrivning som har sina rötter i 1930-talet. De har över huvud taget inte tagit till sig de senaste fyrtio årens feministiska forskning, de har inte ens upptäckt att normerna faktiskt har förändrats tack vare denna gränsöverskridande forskning. Det handlar egentligen om härskarstrategier, om en läpparnas beaktelse, det är först när de upptäcker att hoppsan, vi har valt tio gubbar – hjälp vi har inga kvinnor, som de börjar tänka i politiskt korrekta termer av vilka ska vi stoppa in? Och så kommer de alltid på dem sist.

De frågar sig inte varför de aldrig kommer på de där kvinnorna först. De ser inte att de baserar sina antaganden på ett förlegat värderingssystem präglat av ett dikotomiskt tänkande i termer av manligt–kvinnligt och offentligt–privat. Det hand-

lar inte om att stoppa in kvinnorna i den gängse konsthistorieskrivningen utan om att ifrågasätta de bildkonventioner och kulturella koder som präglat traditionen, där det som de anser är god konst tillhör en äldre värderingsgrund.

Uppdelningen mellan manligt och kvinnligt kan vara efterkonstruktioner för att rättfärdiga kvinnors konstslägre position. Men även när kvinnor gör samma sak som männen – diskrimineras de. Problemet har en mycket konkret konsekvens för plånboken. Undersökningen *Jämställda kulturbidrag* visar att genomsnittspriset för konstverk – även i samma genre – är lägre för kvinnor. Genomsnittspriset för oljemålningar gjorda av kvinnor uppgick till 85 procent av genomsnittspriset för oljemålningar gjorda av män. Genomsnittspriset för etsningar gjorda av kvinnor uppgick till drygt 90 procent av genomsnittspriset för etsningar gjorda av män.⁹

Det är en utbredd diskriminering. Kvinnor i det svenska arbetslivet får fortfarande 83 procent av männens lön vid heltidsarbete. En siffra som har varit konstant i många år.¹⁰

Att mäns konst kostar mer har effekter för konstnärens position på marknaden. Det skulle kunna leda till att gallerister föredrar att arbeta med män. Men galleristen Peter Bergman, som startade och driver ALP Gallery, tänker inte så – han tänker inte på kön över huvud taget.

Peter Bergman: Det som gör konstvärlden unik är att man bara kan gå på konstnärligt uttryck, alltså jag går bara på det jag ser. Det är det absolut viktigaste. Och där kan man inte säga att kvinnors konst skulle skilja sig från mäns. De val jag gjort av konstnärer jag velat visa, oavsett om det är kvinnor eller män, har bara bottnat i om det är ett konstnärligt uttryck som jag tycker är intressant.

Konstnärligt uttryck går före kön, det är en utbredd inställning till jämställdhet i konstvärlden. Och den säger en del om grundanalysen: tror man att konstlivet är rationellt och godartat är det klart att kvalitet eller konstnärligt uttryck är det som avgör. I princip all befintlig feministisk forskning har dock visat att sådana neutrala begrepp egentligen är könskodade. Det könsneutrala perspektivet som Bergman anammat har, i enlighet med etablerat mönster, lett till en manlig övervikt även på hans galleri. Våren 2005–våren 2009 hade galleriet rapporterat utställningar med män vid sammanlagt 18 tillfällen och med kvinnor vid tio. Anders Edström, Peter Geschwind, Peter Ern, Martin Mannig, Roger Hansson, Maurits Ylitalo, Tue Greenfort, Ryan McLaughlin, Daniel Jensen, Kohei Yoshiyuki, Daniel Jensen, Oskar Korsár, Stefan Otto, Peter Ern, Sean Edwards, Tjorg Douglas Beer, Martin Ålund, Paul Housley. Och Lisa Jeannin, Tova Mozard, Katarina Lönnby, Lisa Manner, Chantal Joffe, Tova Mozard, Anna Bjerger, Lotta Antonsson, Sara McKillop, Lisa D Manner.¹¹ Att medvetet räkna kvinnor och män anses vara ungefär samma sak som att avsäga sig sin konstnärliga kompass. Konstnärliga val ska bara ske – de blir bättre då.

Kanske är det den uppfattningen som ligger bakom att jämställdhetsåtgärder måste motiveras konstnärligt. Inte ens Moderna museets projekt *Det andra önskemuseet*, som går ut på att bara köpa konst av kvinnor, handlar om att öka kvinnor i statistiken. Intendent på Moderna museet, Fredrik Liew:

Fredrik Liew: Vi försöker förvärva verk som har en självklar plats på museet, alltså vad vi uppfattar som viktiga verk – inte verk som bara representerar en kvinnlig konstnär i statistiken utan centrala nyckelverk av kvinnliga konstnärer som har en självklar plats i vilket museum som helst och också framme i museisalarna.

Uppfattningen *Konstnärlig kvalitet – inte jämställdhet* bygger på och förmedlar en dikotomi: antingen kvalitet eller jämställdhet. Synsättet ger uttryck åt tanken att riktade jämställdhetsreformer hotar konstens kvaliteter – istället för att öka dem. Det är en bortskämd inställning, långt borta från en demokratisk förståelse av konst och representation: att jämställdhet är förutsättningen för varje kvalitetsdiskussion värd namnet.

■ Argument: Konstnärer – inte kvinnor

Det är ingen nyhet att konstnärliga uttryck kan tolkas som antingen manliga eller kvinnliga. Professorn och historikern Yvonne Hirdman beskriver i den smått legendariska artikeln »Genussystemet – Reflektioner kring kvinnors sociala underordning«, ojämsälldhetens två bärande principer. 1) Särskiljning och 2) Hierarkisering.¹²

Översatt till bildkonsten kan man säga att principerna innebär att kvinnors konst markeras som annorlunda – »kvinnlig« – och därför värderas lägre. Professor på Konstfack, Tom Sandqvist, ger prov på båda principerna. Särskiljning och hierarkisering:

Tom Sandqvist: Här på Konstfack är det till exempel vanligare att tjejer än killar tar sin konstnärliga utgångspunkt i en självbiografisk upplevelse, att man går till sig själv i första hand. Och då handlar det, om man kan vara lite ironisk, mer om det lilla jaget än om de stora politiska frågorna.

Vanja: Förutsatt att man inte ser det lilla jaget som den stora politiska frågan.

Tom Sandqvist: Ja, men det gör dom inte.

I Pierre Bourdieus kvalitetsanalys läggs en särskild vikt vid frågan om vem som har makt att bedöma konsten:

»Det som mer än något annat står på spel i striderna inom dessa fält är vad som skall räknas som god litteratur och konst, jämte den legitima rätten att döma i frågor om litterär och konstnärlig kvalitet«.13

Kammarck Minnich skulle antagligen ha en teori om vem som vann kampen om makten att definiera kvalitet. Normerna för kvalitet må vara outtalade, men reella. Det är en sådan norm som gör att det »lilla jaget« inte bedöms som en intressant utgångspunkt.

Att en mängd män sedan gör samma sak: tecknar fåglar, TV-spel, återanvänder hela pojkrumsetetiken med dödsallar och robotar utan att för den skull bli för privata visar hur dessa normer fungerar olika för kvinnor och män. Skillnaden mellan kvinnors och mäns konst är en konstruktion, där kvinnors särskillnad betonas medan män är allmänmänskliga oavsett vad de gör.

Mats Arvidsson, konstkritiker på Sveriges Radio, har sett mycket konst av män – och tycker att den ibland är bättre:

Vanja: När du läste konsthistoria på 1960-talet, var det en manlig konsthistoria då?

Mats Arvidsson: Ja, det fanns ingen annan, den tanken hade inte dykt upp för någon än.

Vanja: Är det inte spännande att ha varit med om det där skiftet? Att som kritiker få upptäcka så många nya konstnärskap?

Mats Arvidsson: Ja, men tyvärr har jag väl också tänkt ibland när man ser utställningar som *Den andra sidan av avantgardet*, att de ofta inte är lika bra. Beroende på att vissa kvinnor inte fick ägna

sig åt konstnärskapet på heltid. Det tycker jag nästan är mer nedslående, snarare än »här är det några som konsthistorien förträngt«, känner jag att »här är det några som blivit förträngda redan i livet och inte fått utvecklas till att bli det de kunde ha blivit.« Det tycker jag är mer påfallande än att institutionen har missat dem, de missarna är inte så förskräckliga ändå.

Kanske hade kvinnor och män som deltog i avantgardet helt olika utgångspositioner för sitt skapande, och möjligtvis påverkade det innehållet i konsten. Trots goda intentioner visar Mats Arvidsson att han är omedveten om att han placerar mäns konst som en norm som han sedan jämför kvinnors konst med, och drar slutsatsen: de är sämre.

På Jarla Partilager, en privat konsthall som också visar fler män än kvinnor, njuter man lyxen av att vara befriad från könsperspektiv.

Jarla Partilager: Tack för din förfrågan. Våra utställningar har ingen genusaspekt, så tyvärr är vi nog inte rätt personer att intervjua. Våra utställningar baseras inte på någon särskild policy eller avsikt att visa något annat än just verk av en konstnär ur samlingen. Tyvärr finns inga könsperspektiv att diskutera.

Själva problemet med könsdiskriminering är att den bara gör kvinnor till könsstereotyper. Den kvinnliga könsstereotypen bryr sig sedan bara om sådant som man kan förvänta sig av henne: hon tecknar den lilla världen, hemmet, relationer. Spelar ingen roll att Carl Larsson gjorde samma sak.

Även när kvinnor får Nobelpris ska deras särart betonas. Svenska Akademiens motivering av Doris Lessing till Nobelpristagare i litteratur 2005: hon var »den kvinnliga erfarenhetens« berättare. När Harold Pinter fick samma pris motiverade man det med att »han blottställer den mänskliga existensen«. Så skiljer man det allmänna från det kvinnliga. Att Harold Pinter, som i princip bara skrivit om män, inte blev talesperson för den manliga existensen utgör en del av den mysiga skugga som normen kan gömma sig i. Det är ett manligt privilegium att slippa sin egen könsstereotyp. Antingen är både kvinnors och mäns erfarenheter allmänmänskliga, existentiella, eller så bör man ge även mäns konst könsmarkeringar.

När ämnesval och estetiker väl gjorts till kvinnliga är det med dem man motiverar varför kvinnor inte platsar i kanon. Designern Mariana Alves har upplevt en särskild kritik på grund av estetiska val:

Mariana Alves: Det har varit ett genomgående, ständigt pågående motstånd gentemot den estetik jag har jobbat med eftersom den har knutit an till en estetiskt feminin tradition. Det handlar inte bara om de estetiska val jag gör utan också om vilka tillvägagångssätt och frågeställningar jag prioriterar i en arbetsprocess. Jag kan inte säga något specifikt tillfälle där motståndet visat sig, det är någonting jag upplever konstant.

Man separerar genusfrågor från den goda konsten och jämställdheten från den estetiska diskussionen. På så sätt är frågorna utom räckhåll för kvalitetsstämpeln.

Mariana Alves och illustratören och grafiska designern Beata Boucht undervisar på Konstfack om genus och form. De försöker istället kombinera perspektiven.

Beata Boucht: På skolan jag jobbar på, Konstfack, tar de in någon ibland för att täcka upp det stora tomrum som uppstår när man plötsligt kommer på att det inte ser bra ut att inte ha genus på schemat. Det blir så taffligt och halvhjärtat, bara för att skolan ska kunna bocka av »genus« och slippa tänka på det i resten av kurserna. Det räcker inte att jag och Mariana Alves kommer in och har några teori-timmar där vi försöker engagera folk som under en femårig utbildning inte har jobbat med de här frågorna alls.

Konsthandverkaren och professor på Konstfack, Zandra Ahl, har noterat samma sak.

Zandra Ahl: Jag är intresserad av att ställa frågor om formsyn och om genusfrågor och gjorde en film som bestod av intervjuer med intendenterna på Nationalmuseum. Alla är överens om att det här är viktiga frågor men när man kommer närmare så försöker de ändå separera, vi sysslar med formfrågor – vi sysslar inte med genusfrågor.

En av intendenterna säger att »vi samlar inte på kvinnor och män, vi samlar på konsthistoria«. Men det är ju inte så att den finns där ute för dem att plocka in, de är ju med och skapar den. Men det är klart, att om man tror att det finns en formhistoria, med stora mästare, som modernismens 1900-talshistoria, ligger det inbyggt att man exkluderar praktiker som varit starka. Till exempel hemslöjd som har varit en inkomstkälla för kvinnor under vissa tider och ett utrymme för eget skapande. Men det inkluderas inte i den berättelsen för det är en

annan typ av historia och det blir som att den inte finns, eller att den är ett särintresse.

När kvinnors konst är ett särintresse blir den lättare att exkludera ur kvalitetsdiskussionen. Det kan vara en av anledningarna till att kvinnor ibland vill undvika en feministstämpel. Du riskerar att bli fastlåst, någonting som konstnären Annica Karlsson Rixon märkt.

Annica Karlsson Rixon: Om man arbetar med feministiska frågeställningar så klassas man som feministisk konstnär och är inte bara konstnär längre.

Den upplevelsen får medhåll av KRO:s och KIF:s enkät. På frågan »Tycker du att din konst bedöms på ett särskilt sätt på grund av ditt kön?« svarade 45 procent av kvinnorna »Ja«. Bara 23 procent av männen kände samma sak. Konstnären Cecilia Edefalk:

Cecilia Edefalk: Som konstnär driver man sitt eget konstnärskap och försöker hitta vägar för det. Jag har inte velat profilera mig som feminist för jag har inte velat bli placerad i ett fack. Det är inte det jag är intresserad av, jag är intresserad av att få göra mina grejer. Jag vill göra det som intresserar mig, inte slåss mot saker och ting.

Vanja: Tror du din konst bedöms som feministisk?

Cecilia Edefalk: Nej, jag har inte velat det heller, jag har inte velat ha den läsningen på det som en omedelbar läsning. Sen kanske den är det men det är en annan sak.

Det är ett faktum att kvinnodominerade områden lider brist på pengar, prestige och beröm. Ett exempel är konsthantverkarnas situation.

Zandra Ahl: Om man tittar på mitt område, formområdet, jag är konsthantverkare. Det är ju ett område som till stor del bärs upp av kvinnliga utövare och det är i sig ett område som inte hierarkiskt räknas. Men det är väldigt svårt att ta på det för det är ju ingen som skriver ut det.

Konstnärernas inkomster – en statistisk undersökning av SCB inom alla konstområden 2004–2005, som gjordes på uppdrag av Konstnärsnämnden, visar att konsthantverkare är en kvinnodominerad yrkeskategori som återfinns längst ner på inkomststegen. Men även här har män ett övertag: konsthantverkande kvinnor hade en medianinkomst på 109 200 kronor, medan konsthantverkande män hade en på 115 500 kronor.¹⁴

Ett galleri för konsthantverk utestängdes ur Svenska Galleriförbundet. Ordförande är Sara Sandström Nilsson.

Vanja: Hur förhåller du dig, i ditt arbete, till jämställdhet?

Sara Sandström Nilsson: Jämställdhet är något så självklart för mig att jag inte fokuserar på det. Jag försöker att i alla sammanhang bedöma varje enskild människa utifrån deras personliga egenskaper, kunskaper och värderingar oavsett kön, ålder eller nationalitet.

Vanja: Hur arbetar Galleriförbundet med jämställdhet?

Sara Sandström Nilsson: Svenska Galleriförbundet är en rikstäckande branschorganisation för seriösa konstgallerier. Vårt huvudsakliga syfte är att arbeta med konstpolitiska frågor såsom avskrivningsrätt för inköp av konst för företag, eller konstmomnsfrågor, samt att lyfta fram vår yrkesroll i olika sam-

manhang. Vi har inte aktivt arbetat med jämställdhetsfrågor under min tid i styrelsen.

Här framhålls det självklart könsneutrala perspektiv som så tveklöst leder till fördelar för män – och noll energi i jämställdhetsarbetet. Dessutom plockas jämställdhetsfrågorna ut ur de konstpolitiska frågorna.

Illustratör är ett annat kvinnodominerat yrke med låga inkomster, fjärde yrket nedifrån enligt Konstnärsnämndens undersökning.¹⁵ Illustratör och projektkoordinator på Iaspis, Sara Teleman, berättar:

Sara Teleman: Jag gick på Högskolan för Design och Konsthantverk innan jag gick på Konstfack. Då var den allmänna föreställningen att killarna blev grafiska formgivare och tjejerna barnboksillustratörer. Och så var det ju också längre bak i historien, illustratör var ett av de få yrken som kvinnor kunde ha, Jenny Nyström och Elsa Beskow med flera. Det har varit ett kvinnoyrke. På HDK ville jag egentligen bli illustratör men kände mig tvungen att bli grafisk formgivare bara för att bevisa något. Det fanns heller ingen utbildning för illustration på HDK, det hette bara grafisk design. Det kanske var för att illustration haft så låg status att man inte ville marknadsföra sin utbildning som en illustratörsutbildning.

Konstnärsnämnden drar i sin undersökning slutsatsen att konsten är mer jämställd än resten av samhället, men samtidigt konstaterar den att konstnärer har förhållandevis lägre inkomstnivåer än resten av befolkningen. »De konstnärligt högutbildade har väsentligt lägre inkomst i alla avseenden«, skriver Konstnärsnämnden.¹⁶ En rapport från Statistiska centralbyrån kan sammanfattas: Ju fler kvinnor, desto lägre löner, desto mindre skillnader mellan kvinnors och mäns löner.¹⁷

Som plåster på såren får kvinnliga konstnärer komplimanger för sin särskildhet.

Fredrik Liew: Historiskt har det verkligen krävt sin kvinna att vara konstnär under omständigheterna att både sköta konstnärskapet och allt som »hörde en kvinna till». Det har krävts otroligt starka individer. Det är också en sak som är intressant med de konstnärskap som vi har i historien. Det gjordes en utställning här [på Moderna museet] förra sommaren som hette *Tio historier* och när jag såg den utställningen var det alldeles uppenbart att de allra mest intressanta konstnärerna för mig i den utställningen var kvinnor. Nästan alla sådana där riktiga upplevelser jag hade var kvinnliga konstnärskap och det gjorde att jag började tänka på det, varför är det så?

Och jag kunde inte komma fram till något annat än att hos de här kvinnliga konstnärerna finns det inget poserade och inget manér, det finns likasom inget jag är KONSTNÄR lite så där och ingår i den här gruppen och målar på det här sättet, lite naivistiskt eller som Matisseelev och bara hänger med. Utan alla de här konstnärskapen som trots alla hinder inte gett upp är så otroligt uppriktiga konstnärskap som är så mycket mer på riktigt. Man känner det, det är så övertygande konst att de bara slår knockout på nittio procent av de manliga kollegorna. Och det har nog till viss del att göra med de förhållanden som kvinnliga konstnärer arbetade i.

I tidningen *Konstnären* beskriver konstnären Peter Dahl en levande myt: »Konstnärer som tjänar pengar är antingen väldigt berömda eller så är de inte konstnärer. Myten om den svältande konstnären är ju stark. Den bästa konstnären var den som svält ihjäl.»¹⁸ Är det den myten som ligger bakom antagandet att förtrycket av

kvinnor i historien har gjort dem till bättre konstnärer? På grund av orättvisor i samhället har kvinnor fått anledning att tänka igenom sitt konstnärskap vilket anses vara en bra plattform för konstnärligt skapande. Konstnären Jörgen Svensson är anhängare av det perspektivet:

Jörgen Svensson: Jag kan tycka att kvinnliga konstnärer har ett förhållningssätt till konstnärskapet som jag gillar, som många gånger gör dem till bättre konstnärer än männen. Män kan ju bli så autistiska, bara gå in i sitt eget konstnärskap, och det tycker jag inte främjar konsten. Jag tycker om det här när konsten speglar hela livet vare sig man är mor eller medmänniska. Jag har en känsla av att kvinnor har en mer holistisk syn.

Det är troligt att intåget på konstscenen har upplevts annorlunda för kvinnor än för män, men genom att bara ge kvinnor särskilda markeringar separeras kvinnor ur konsten – och det manliga perspektivet stärks som neutralt.

Placerade på utsidan av konstscenen hindras kvinnor att nå det där (köns)neutrala kvalitetsbegreppet som banar vägen in till parnassen, till kanon och så småningom till konsthistorien. Genom att separera och rangordna: *Konstnärlig kvalitet – inte jämställdhet och Konstnärer – inte kvinnor* rationaliserar den rådande ojämsstäldheten. Dessa argument leder till att *Jämställdheten motarbetas* och *En outtalad manlig norm*.

● Konsekvens: Jämställdheten motarbetas

På en föreläsning på Konstfack säger dåvarande intendent på Liljevalchs, Niclas Östlind, att »Tyvärr finns det inga kvinnor som har en sådan stor produktion av så hög kvalitet att de kan göra en retrospektiv på Liljevalchs«.19 Det uttalandet ledde till så mycket kritik att Liljevalchs 2006 tillsammans med Riksutställningar och Dunkers Kulturhus producerade utställningen *Konstfeminism* med 117 medverkande konstnärer, lejonparten var kvinnor.

Till utställningen *Konstfeminism* gjorde de inbjudna konstnärerna Line S Karlström, Johanna Gustafsson, Malin Arnell och Fia-Stina Sandlund ett konstverk med namnet *JA!* som står för JämlikhetsAvtal. På hemsidan förklaras:

»*JA!*:s målsättning är att störta de styrande patriarkala, rasistiska och kapitalistiska maktordningarna genom en strukturell omfördelning av tillgången på pengar, plats och tid inom konstområdet.«

JA! bjöd in de tre producerande konsthallarna att ingå ett jämlikhetsavtal för att stödja det påbörjade jämlikhetsarbetet även framöver. I avtalet står: »Institutionerna förbinder sig härmed att iaktta jämställdhet och etnisk jämlikhet i utställningsverksamheten, vid inköp och vid personaltillsättningar«. Ingen av institutionerna har skrivit på avtalet och jämställdheten har inte ökat på Liljevalchs sedan dess.20 På Liljevalchs har de större utställningarna 2006–2008 visat sju män och tre kvinnor: Dawid, Isaac Grünewald, Engström, Otto G Carlsson, Bror Hjort, Alberto Giacometti, Peter Geschwind.

Och Sigrid Hjertén, Sophie Tottie, Meta Isaeus-Berlin.

Det tyder på att konsthallens engagemang för feminism har gränser. Genom enstaka specialsatsningar

som *Konstfeminism* upprätthålls uppdelningen av vanlig konst (främst gjord av män) och specialkonst (främst gjord av kvinnor).

Ytterligare en institution som intresserat sig för feminism är Nationalmuseum. I projektet *Undersöka form* blev Zandra Ahl inbjuden att tolka museet. Hon gjorde en 14 minuter lång film med titeln *Nationalmuseum och jag* där hon intervjuar intendenterna på museet om deras formsyn och inställning till jämställdhetsfrågor. I *Svenska Dagbladet*, kort efter öppningen, kunde man läsa: »Nationalmuseum stoppar hennes film. Ledningen lyfter bort Zandra Ahls dokumentär om museet från utställning.«²¹

Filmen fick några dagar på sig innan museichef Solfrid Söderlind bestämde sig för att stänga ner den. I ett pressmeddelande beskriver hon sin besvikelse:

»Projektets syfte var att stimulera till samtal om form, och vi har bjudit på vår öppenhet. Men öppenhet kräver ömsesidig respekt. [...] Den illvilliga tonen i filmens exponering av intendenterna innebär en stark påfrestning på våra medarbetare. Av arbetsmiljöskäl har vi därför beslutat stänga visningen tillsvidare.«

Museichefen betonar dock att det varken var på grund av filmens feministiska innehåll eller dess institutionskritik som filmen stoppades, tvärtom menar hon att: »Kritiken kommer att besvaras på olika sätt framöver« och att »De ämnen som Ahl tar upp, såväl modernismen som genusfrågan, har en ständig plats på vår agenda numera.« Lena Munther, informationschef på Nationalmuseum, berättar nu via mejl att: »I somras tillägnade Nationalmuseum genusfrågan en egen utställning där queerperspektivet var det centrala. Naturligtvis omhändertogs idéer och erfarenheter från utställningen i den ständiga kunskapsuppbyggnad som sker via seminarier,

föremålsdokumentation, samt interna diskussioner».

Genom *Konstfeminism* och samarbete med feministiska konstnärer profilerar sig institutioner som mer radikala än de egentligen är. De vill inordna jämställdhet och feminism i särskilda satsningar, som undantag från den normala verksamheten. Det har konsekvensen att förändringspotentialen i de politiska rörelserna oskadliggörs. När de inbjudna konstnärerna genom olika metoder undersöker gränserna för institutionernas verkliga engagemang stänger man genast dörren – och skjuter budbäraren.

Zandra Ahl: Visst, jag ställde frågor, men det är intendenterna själva som har svaret. Jag skulle inte av det materialet ha kunnat klippa ihop en film som visar att Nationalmuseum bryr sig jättemycket om de här frågorna, det skulle inte gå.

Både arbetsgivare och arbetstagare ska arbeta för jämställdhet på arbetsplatsen, det betonas särskilt i den nya lagen. De här kategorierna – arbetstagare och arbetsgivare – har dock olika möjligheter att driva på i detta arbete. Det är någonting intendent på Nationalmuseum, Margareta Gynning, fått känna av:

Margareta Gynning: Jag har varit med om en hel del, för jag jobbar i ett extremt hierarkiskt hus och mina åsikter och min forskningsinriktning skiljer sig markant från de andras, men det värsta jag har varit med om är att jag har blivit censurerad. De förstörde faktiskt ett material som jag hade gjort. Vi hade en väldigt konventionell juvelutställning som jag var kritisk mot av många skäl. Jag gjorde en pedagogisk söndag som hette *Makt, prakt och kön* där en tipspromenad med genusperspektiv skulle ta besökaren igenom utställningen. Men det programmet förstördes. Då var jag hemma i tre månader,

det var en extremt svår situation, jag var ensamstående mamma, skulle jag få behålla mitt jobb? Men sen tog man tillbaka allt när dåvarande chefen slutade. Det upprör mig att museets ledning gjorde det igen på våren 2008 när man stängde av Zandra Ahls feministiska film.

I Nationalmuseums *Verksamhetsplan 2009* framhålls att museet arbetar »verksamhetsövergripande« med mångfald, tillgänglighet och jämställdhetsfrågor.²² På tvärs mot den formuleringen censurerar museet istället feministiska konstverk.

En konsekvens av tanken *Konst – inte jämställdhet* är att den uppmanar till att välja: antingen jämställdhet eller konstnärlig kvalitet. Med sådana uppdelningar följer rangordningar: kvalitet är viktigare än jämställdhet. Kvalitet ska definiera den konstnärliga verksamheten, vilket statistiskt har visat sig betyda en mängd vita män.

● Konsekvens: En outtalad manlig norm

Jörgen Svensson: Jag vet inte hur många konstnärshem jag varit i där man ser hur mannen breder ut sig, har den största ytan att jobba på medan kvinnan står i en liten skrub.

Vanja: Alltså på museum?

Jörgen Svensson: Nä, moderna konstnärshem. De som har ateljé hemma, eller om de delar ateljé så brukar tjejen ha mindre plats. »Han jobbar så stort och jag behöver inte ha så stor plats« eller »Jag är inte här så ofta«. Det finns många olika förklaringar. Men allting bottnar någonstans i många mäns förmåga att gå in och bara strunta i allt annat.

Att »bara strunta i allt« kan vara ett manligt privilegium. En undersökning som Statistiska centralbyrån genomfört tillsammans med tidningen *Konstnären* visar att kvinnliga bildkonstnärer får anmärkningsvärt få barn, färre än den övriga befolkningen men också färre än andra kulturarbetare med samma utbildning och arbetssituation. I åldern 32–43 är det bara var femte kvinna i befolkningen som inte har barn, bland konstnärer är det närmare hälften av alla kvinnor i den åldern som inte har barn. Samma undersökning visar att bildkonstnärliga män har en helt annan familjesituation än kvinnorna, de har fler barn än sina kvinnliga kollegor men också i snitt fler barn än den övriga befolkningen. Enligt rapporten skaffar de antingen inga barn – eller väldigt många.²³

Att kvinnliga bildkonstnärer skaffar färre barn än sina manliga kollegor kan ha flera förklaringar. Kanske vill kvinnliga konstnärer undvika en klassisk kvinnofalla. En helt ny undersökning visar att kvinnor städar tre gånger mer än sina män – men mår hälften så bra. Det är en orättvis uppdelning som blir ännu värre när barn kommer in i bilden.²⁴ Ett annat skäl kan vara att kvinnliga konstnärer tillhör den kategori kvinnor i samhället som inte anser att barn är en nödvändighet för ett fullvärdigt liv. Eller så är det någonting med konstnärsrollen som fungerar olika för kvinnor och män. Konstnären Cecilia Edefalk:

Cecilia Edefalk: Det var jag som började jobba riktigt, riktigt långsamt. Det ansåg jag vara en feministisk sak. Jag jobbade långsamt och i små format för det gav utrymme att vara kvinna, att ha familj. Då, när jag gjorde det, då skulle man vara man och måla stort och jättemycket. Man skulle producera, producera, producera. Och det var inte bra för kvinnor, tyckte jag.

Att jobba långsamt och i små format utmanar en manlig kvalitetsnorm. Att producera mycket och stort kan kräva förutsättningar som män oftare än kvinnor har: att någon annan tar hand om allt det andra. Sådana premisser kan ha varit medskapande i ett manligt kvalitetsbegrepp. Det är gamla normer för skapande som än idag färgar konsten. Konstnären Elin Wikström:

Elin Wikström: Min konst bygger mycket på deltagande. Det har varit otroligt befriande att bryta mot konventionen att konst ska vara ett verk som finns där för evigheten. Att istället arbeta i stunden. Det var ett sätt för mig att utmana hela idén om det manliga geniet, som vill ha så lite kontakt med publiken som möjligt.

Argumenten i kapitlet *Konst – inte jämställdhet* har det gemensamt att de plockat ut jämställdheten ur kvaliteten. Normen för vad som räknas som kvalitet eller inte följer könsspecifika mönster. Till synes neutrala val, som att måla i stort format, kan till exempel kräva förutsättningar som generellt fler män än kvinnor har. Manliga skapandenormer har påverkat vad som anses vara kvalitet eller inte.

(1) Statens kulturråds budgetunderlag 2007–2009, s 9

(2) JämO, *Ska JämO ge sig på kulturen också?* 2004. Även 13 privata kulturinstitutioner granskades i uppföljningen *Ska JämO ge sig på kulturen II?* 2005. I den privata sektorn var jämställdhetsplanerna också undermåliga: samtliga granskade, utom en, fick synpunkter på hur jämställdhetsplanerna utvärderades.

I allt för många fall saknades det helt en uppföljning av

de jämställdhetsmålsättningar man hade satt i planen. »Många saknar helt en handlingsplan för jämställda löner och det tycks finnas en viss okunskap kring vad arbetet med lönekartläggning innebär i praktiken.«, skriver JämO.

(3) Adelson Liljeroth, Lena, »Jag reagerade mot lagbrottet«, *Dagens Nyheter*, 24 februari 2009

(4) Kammarck Minnich, Elizabeth, *Transforming Knowledge*, 1990, s 38

(5) Högskoleverkets rapport visar att:

Konstfack

Antog 12 procent med arbetarbakgrund och 13 procent med utländsk bakgrund.

Kungliga Konsthögskolan

Antog 16 procent med arbetarbakgrund och 14 procent med utländsk bakgrund.

Teaterhögskolan i Stockholm

Antog 13 procent med arbetarbakgrund och 15 procent med utländsk bakgrund.

Beckmans Designskola

Antog 9 procent med arbetarbakgrund och 7 procent med utländsk bakgrund.

Källa: *Snäv rekrytering till konstnärliga högskolor*, Statistik & Analys, 2005, författare Stig Forneng.

(6) Högskolan för Fotografis egna uppgifter, via mejl.

(7) »Männen gick hem hos Vårsalongsjuryn«, *Dagens Nyheter*, den 12 december 2008

(8) Till Vårsalongen sökte 33 procent män både 2008 och 2007 men 39 procent män ställdes ut 2008 och 38 procent män ställdes ut 2007.

(9) Stockholms läns landsting, *Jämställda kulturbidrag*, 2005, författare Anna Klerby

(10) *På tal om kvinnor och män 2008*, Statistiska centralbyrån, s 80

(11) Dessa namn har galleriet rapporterat till Svenska Gal-

leriförbundets *Konstguiden 2005 till 2009*, deltagare i gruppställningar redogörs det ej för vare sig i *Konstguiden* eller på galleriets hemsida. Namnen sammanställda av författaren.

(12) Hirdman, Yvonne, »Genusystemet – Reflexioner kring kvinnors sociala underordning«, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, 1988

(13) Bourdieu, Pierre, *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, 2000, s 10

(14) *Konstnärernas inkomster – en statistisk undersökning av SCB inom alla konstområden 2004–2005*, s 18–20

(15) Ibid, s 18–20

(16) Ibid, s 7

(17) Statistiska centralbyrån, *På tal om kvinnor och män*, 2008, s 75

(18) Rydell, Anders, »Den siste kejsaren«, *Konstnären*, nr 4 2008/2009, s 14–21

(19) Muntlig uppgift från elev på skolan.

(20) På Liljevalchs 2006–2008 har en majoritet män visats i de stora utställningarna medan gruppställning framstår som utställningsformatet för kvinnor. Tre kvinnor och sju män visas i de stora utställningarna.

Liljevalchs utställningar 2008
Dawid och Hjertén/Grünewald/Engström.

Liljevalchs utställningar 2007
Otto G Carlsund, Sophie Tottie.

Liljevalchs utställningar 2006
Meta Isæus-Berlin, Bror Hjort
& Alberto Giacometti, Peter
Geschwind.

Källa: Liljevalchs årsredovis-
ningar 2006–2008.

(21) Sjöstrand, Johan, »National-
museum stoppar hennes film«,
Svenska Dagbladet, 2 april 2008

(22) Nationalmuseum, *Verksam-
hetsplan 2009*, s 8

(23) Aagård Martin, »Konstnärer
får allt färre barn«, *Konstnären*,
nr 1 2008, s 14

(24) Boye, Katarina, *Happy hour?*
*Studies on well-being and time
spent on paid and unpaid work*,
pressmeddelande Stockholms
universitet 2008

2.

UNDEVKA ANSVAR

■ Argument: Det är redan jämställt

I Sverige pratar vi gärna om den svenska jämställdheten, vi är världens mest jämställda land. Det är en uppfattning som den statliga kvinnomaktutredningen *Ty makten är din* redan för tio år sedan tyckte att vi borde revidera uttryckt i underrubriken: *Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*. The World Economic Forum rankar varje år alla världens länders jämställdhetsresultat i någonting de kallar *The Global Gender Gap Report*. I år ligger Sverige på tredje plats och inget land i världen är mer än till 82 procent jämställt.²⁵

Det råder ett generellt glapp mellan uppskattad och verklig jämställdhetsnivå i Sverige. Och glappet är olika stort beroende på om du är man eller kvinna. Närmare 60 procent av de tillfrågade männen i *Konstnärers villkor* anser att bildkonsten är jämställd.

Hela 72 procent av kvinnorna svarade »Nej« på samma fråga. Missuppfattningen att Sverige redan är ett jämställt land är en av orsakerna till den slappa inställningen gentemot jämställdhetsplaner, lönekartläggningar och handlingsplaner för sexuella trakasserier.

Moderna museet i Stockholm har ett övergripande verksamhetsmål att integrera jämställdhets- och mångfaldsperspektiv i verksamheten. Museets bild av läget är klart optimistisk, jämställdheten är uppnådd. Chefen berättar:

Lars Nittve: För fem år sen [2004] var vi inte alls där, sen har vi pushat det och sen kom vi till en punkt där det skötte sig självt, det är svårt att säga varför. Det är jätteintressant, nu är det någonting som sker av sig självt, könsfördelningen.

Vi har hamnat i en rimlig jämställdhet av oss själva på senare tid.

Det är en jämställdhetssituation som inte går att spåra i utställningsstatistiken, museets årsredovisningar visar istället en rätt ordentlig ojämställdhet. År 2008 producerades totalt sex utställningar, varav två separatutställningar som förärades män: Max Ernst och Andy Warhol. Resterande utställningar var grupputställningar, fyra stycken. Många män i salarna även här:

Tid och plats: Rio de Janeiro 1956–1964.

16 män och två kvinnor.

Tid och plats: Milano–Turin 1958–1968, en utställning som (den manliga) curatorn Luca Massimo Barbero beskrev som »ett fadersuppror«, 39 män och tre kvinnor.

Tid och plats: Los Angeles 1957–1968.

21 män och två kvinnor.

Eklips – konst i en mörk tid:

Fem män och fyra kvinnor.

Mellan 2005 och 2008 gjordes sammanlagt 15 separatutställningar, tolv av dem med män: Olle Bærtling, Lars Tunbjörk, Robert Rauschenberg, William Kentridge, Dick Bengtsson, Paul McCarthy, Edward Munch, Lars Englund, Jockum Nordström, Jonas Dahlberg, Max Ernst och Andy Warhol.

Gunvor Nelson, Karin Mamma Andersson och Ann-Sofi Sidén var de kvinnor som museet visade i en separatutställning.²⁶

I enlighet med traditionellt mönster återfinns kvinnorna istället i de mindre sammanhangen. I museets årsredovisningar beskrivs *Moderna museet Nu* som en utställningsserie »i mindre format«, så litet att museet inte inkluderar den när årets utställningar listas. *Moderna museet Nu* genomfördes vid tre tillfällen 2008 och

2009 och då helt plötsligt med hundra procent kvinnliga konstnärer: Inta Ruka, Alice Neel och Tabaimo.²⁷ Sådana snedrekryteringar är inte bra för jämställdheten. Uppsatsen »Osynliga konstnärinnor« visar att det är ett könsmonster med lång tradition. Från Moderna museets öppning 1956 till 1993 då uppsatsen skrevs hade 179 separatutställningar gjorts, bara elva procent av dem med kvinnor.²⁸

Moderna museets chef Lars Nittve berättar om hur arbetet med jämställdhet går till:

Lars Nittve: Vi är inte omedvetna, vi räknar systematiskt och hela tiden. Utställningsprogrammet blir mer sällan jämställt än de samlade inköpen. På något sätt faller det ut annorlunda där. Det är ingenting vi är omedvetna om och det är någonting vi försöker hantera.

Men det är många olika faktorer, inte minst internationella samarbetsprojekt, som styr och alla de här faktorerna är i sig säkert könsmaktskodade. Det gör att det lätt kan bli obalans. Vi tittar på våra utställningsprogram i 2-årsperioder för att se hur det faller ut. Annars blir det för snäva perspektiv och då styr tillfälligheter.

Detta framhållna jämställdhetsarbete går det dock inte att finna täckning för. Det finns ingen statistik över jämställdheten i utställningsprogrammet över huvud taget, vare sig i årsredovisningarna eller någon annanstans. Biträdande museichef meddelar: »Vi har statistik över samlingen och inköpen – men inte över utställningarna«. Moderna museet vill också passa på att meddela att utställningar inte så lätt låter sig jämföras.

I mejl förklaras:

Moderna museet: Du bör ta i beaktande att det inte bara är antalet som räknas utan också vilken

omfattning respektive presentation har haft. Till exempel var utställningen med Ann-Sofi Sidén extremt krävande såväl vad gäller resurser och tid, medan Jonas Dahlbergs *Invisible Cities* till stor del bestod av visning av ett nyförvärv – dock rymdes båda utställningarna i samma lokaler, på plan 2.

Det är ändå inte särskilt troligt att de tre kvinnornas separatutställningar vägde upp det samlade engagemang som museet lagt ner på de tolv män man valt att ställa ut separat mellan 2005 och 2008. Trots statligt krav på jämställdhetsintegrering väljer museet att bortse från jämställdheten i kärnverksamheten.

En av intendenterna på Moderna museet, Fredrik Liew, betonar att samlingen må vara mansdominerad, men det viktiga är vad museet visar – och det kan man hålla med om.

Fredrik Liew: Det är väldigt svårt att få kvinnlig representation i någon större utsträckning om man går bakåt i tiden till 10-, 20-, 30-, 40- och 50-tal i Moderna museets samling, och det där kan vi inte ändra på kvantitativt i ett slag. Det kanske inte ens är möjligt att rätta till på lång sikt. Men det som är väldigt viktigt är det som visas uppe i salarna, det man ser av samlingen. Mycket av samlingen ligger i magasin men det vi har framme blir den historia vi berättar.

Inte heller den har man koll på. Museet har valt att låta bli att informera sig om jämställdhetssituationen gällande samlingspresentationen i salarna och har ingen könsstatistik att förmedla. På hemsidan ligger dock konsten presenterad: 283 konstverk visas i april 2009. Det kvinnliga deltagandet är lågt från år 1900 till 1969. Det är först i blocket *Framtiden* som kvinnor blir mer än ett undantag. Sammanlagt för hela utställningen, mellan

tummen och pekfingret, är endast 25 kvinnliga konstnärer närvarande.

Moderna museet: Generellt ger vi de kvinnliga konstnärerna en framskjuten position – det gäller för alla de 18 salarna. Ju närmare man kommer vår tid, desto mer dominerar kvinnorna. Det är nästintill så att vi får anstränga oss för att ge akt på balansen i omvänd ordning ...

På konsthallen Magasin 3 kommer finanserna från privata aktörer. Det betyder att konsthallen inte har ett statligt regleringsbrev med jämställdhetskrav att förhålla sig till. Men det betyder inte att konsthallen inte bryr sig. Så här beskriver de själva sin verksamhet: »Magasin 3 Stockholm Konsthall drivs som en integrerad filantropisk verksamhet av den privatägda koncernen Proventus AB.« Chefsintendent Richard Julin tänker på jämställdhet hela tiden.

Vanja: Är det din uppgift att exempelvis se till könsbalansen?

Richard Julin: Ja, tillsammans tänker vi på den hela tiden. Vi är en grupp – jag, Elisabeth Millqvist, Tessa Praun och Sara Källström, men det är väl jag som ska se till det. Vår chef David Neuman har det yttersta ansvaret för konsthallen och jag ansvarar för programmet.

När jag började här så såg jag att det inte såg så bra ut vad gällde män och kvinnor i programmet, vilka som ställde ut. Det är något jag har jobbat med väldigt aktivt sen jag började här. Och jag skulle vilja säga att det är något som sker, inte per automatik, men det är något som per automatik diskuteras här hela tiden.

Richard Julin menar att jämställdhet är ett närvarande perspektiv för personalen på konsthallen.

Vanja: Så hur ser könsbalansen ut här på Magasin 3, bland dem som ställts ut?

Richard Julin: Det går i vågor. Det har varit väldigt mycket kvinnor de senaste åren. På grund av, faktiskt, att det har blivit så att de konstnärer jag varit mest intresserad av att ställa ut har varit kvinnor. Det kan också komma sig av att det var så tydligt för mig när jag började här att det var viktigt att vi skulle titta efter kvinnliga konstnärer. Så under flera år nu, de senaste sex sju åren, tror jag att jag nästintill bara har arbetat med kvinnor. Vi har inte tittat exakt i procent eller i antal men min känsla nu är att det varit fler kvinnor än män som ställt ut, men det vet jag inte.

Den uppskattade övervikten kvinnliga konstnärer är mer än överdriven. Ser man till utställningsprogrammet över separatutställningar på Magasin 3 de år som Julin gissar att han »nästintill bara har arbetat med kvinnor« – har man en betydligt bättre könsstatistik än konsthallens tidigare år. Fler kvinnor än någonsin, men ändå bara elva kvinnor och 22 män.

På det hela taget har Magasin 3 sedan starten 1988, i par- eller separatutställningar, ställt ut kvinnor vid 15 tillfällen och män vid 47.²⁹ Deras namn är listade på entréväggen under rubriken: »20 år av utställningar«.

Uppifrån och ner:

Walter De Maria, A R Penck, Alfredo Jaar, Ronald Jones, Richard Long, Leonard Forsslund, Alfred Leslie, Fred Sandback, Felix Gonzalez-Torres, James Lee Byars, Barry X Ball, James Turrell, Agnes Martin, Georg Baselitz, Carl Fredrik Hill, Antony Gormley, Bruce Nauman,

Gilbert & George, Per Kirkeby, Chris Burden, Annika von Hausswolff, Jane & Louise Wilson, Weegee, Siobhan Hapaska, Charles Long, Ernesto Neto, Pedro Cabrita Reis, Lars Nilsson, Tony Oursler, Tony Oursler, Georg Oddner, Aernout Mik, Henry Darger, Ayse Erkmen, Janine Antoni, LG Lundberg, Katharina Grosse, Juan Muñoz, Mona Hatoum, Philip-Lorca diCorcia, Matts Leiderstam, Lara Schnitger, Paul Chan, Gunnel Wählstrand, Kimsooja, Fabrice Gygi, Jake & Dinos Chapman, John Currin, Pipilotti Rist, Gilbert & George, Miroslav Tichý & Julia Margaret Cameron, Fredrik Söderberg & Carl Larsson, Tino Sehgal, Douglas Gordon, Philippe Parreno, Annika von Hausswolff, Sofia Hultén, Christian Boltanski

Vanja: När jag ser sådana här långa listor med mansnamn blir jag alltid lite deprimerad. Kan du tänka dig hur det känns för en kvinnlig konststudent att komma in här på Magasin 3 och se alla de här namnen?

Richard Julin: Ja, men den här är egentligen vänd åt fel håll, egentligen borde man ha 1988 längst ner och 2008 högst upp så man ser det vi gjort senast först. Då är det inte så farligt. Ärligt talat har vi så många kvinnliga konstnärer nu så att jag oroar mig nästan mer för vad den manliga konststudenten ska tycka som kommer in här.

15 namngivna kvinnor på en vägg är så överväldigande att Julin oroar sig för vad manliga konstnärer ska tycka. Precis som på Moderna museet vill man på Magasin 3 ta ett extra ansvar för den manliga representationen:

Richard Julin: En period var det så, när det gällde män och kvinnor, att vi hade anledning att fråga oss, är det kanske någon man vi ska ställa ut?

Peter Bergman, ALP Gallery, är också en manlig verksamhetsledare med blint öga vänt mot mansdominansen i den egna utställningsverksamheten:

Peter Bergman: Var och en får tala för sig själv. Jag är å andra sidan rätt glad över att jag aldrig har behövt stå till svars för att jag skulle ha ett program som består av fler män än kvinnor. I höstas visade jag ett överslag av kvinnor, under våren är det ett överslag av män, i höst blir det 50/50 och våren därpå också.

Det låter bra, men enligt Galleriförbundets konstguide har ALP Gallery meddelat följande program från våren 2005 till och med våren 2009: Kvinnlig majoritet endast en gång. Det var hösten 2007 då galleriet visade tre kvinnor och två män.³⁰ Det sammanslagna resultatet var att visa kvinnor vid tio tillfällen och män vid 18.

Peter Bergman: Jag driver mitt galleri med en medvetenhet och det gör jag inte för att jag känner att jag måste, utan det har blivit så att galleriets verksamhet har en jämvikt mellan män och kvinnor. Hade jag fått stöd från staten för att driva ett galleri där man måste ha 50 procent kvinnor, då hade jag inte behövt anstränga mig, det hade varit jättebra.

Inställningen *Det är redan jämställt* gör att ett riktat jämställdhetsarbete kan uppfattas som både överdrivet eller onödigt. Att jämställdhet skulle ha uppnåtts genom oklara metoder är en föreställning lika vanligt förekommande som det uteblivna resultatet. Sofia Wiberg var projektledare på Färgfabriken:

Sofia Wiberg: Jag jobbade där i tre år och nu är det två år sen jag slutade. Det fanns ingen särskild

arbetsbeskrivning för mitt jobb, utan arbetskulturen var att man skulle ta för sig av de möjligheter som erbjöds. Det skulle man kunna kalla för jämställdhet, att alla vi som jobbade där hade samma möjligheter. Det fanns en inställning att det var töntigt med för mycket organisation, att det var mycket coolare om arbetsprocesserna var odefinierade och att saker »bara hände«, liksom av sig själva. Men i praktiken innebar den här bristen på arbetsorganisation att informella strukturer med informella ledare växte fram vilket inte gynnade jämställdheten på arbetsplatsen.

Peter Bergman, Richard Julin och Lars Nittve motverkar inte medvetet jämställdheten, tvärtom verkar de alla tre vara positivt inställda till jämställdhetsreformer. Men ändå utgör de tre tydliga exempel på varför det är viktigt att jämställdhetsarbete drivs med verkliga metoder, tydliga målformuleringar och att perspektivet inbegriper hela verksamheten.

■ Argument: Det är någon annans fel

Den som inte förnekar problemet, genom att sprida vanföreställningen om en uppnådd jämställdhet, kan förskjuta det: det angår inte mig! Ansvaret för jämställdhetsproblematiken läggs, tillsammans med förändringspotentialen, någon annanstans. Lars Nittve väljer till exempel att förskjuta problemet geografiskt:

Lars Nittve: Globaliseringen har faktiskt motverkat tendensen till ökad jämställdhet i den internationella konstvärlden, därför att det finns en underrepresentation av kvinnliga konstnärer i Asien, Sydamerika, Afrika.

Då var det intressant att få veta att Moderna museets grupputställning *Afrika Remix* hade fler medverkande kvinnliga konstnärer än samtliga västerländska *Tid och plats*-utställningar tillsammans, som visade 60 män och fem kvinnor. *Afrika Remix* visade nästan lika många män men betydligt fler kvinnor: 62 män och 20 kvinnor.

Med facit i hand är det museets i-landsfokus som motverkat jämställdheten på Moderna museet. En sådan uppgift skulle ha kunnat hjälpa Nittve i genusanalysen, förutsatt att han hade räknat antal kvinnor och män vartannat år som han framhåller att han gjort.

Ytterligare ett sätt att undvika jämställdhetsarbete är att lägga ansvaret för jämställdhetsproblematiken hos någon annan yrkeskategori: *Det är någon annans fel*. Mats Arvidsson, kritiker på Sveriges Radio, menar att det i alla fall inte är på hans arbetsplats som problemet ligger:

Mats Arvidsson: Nu vill jag säga att kritikern blir allt mindre viktig, det finns andra som har växt om. Medierna funkade inte längre så att det som står i *Dagens Nyheter* är sant och curatorer och gallerister har växt till konsthandlare och nästan små konsthallschefer.

Galleristen Peter Bergman, som skulle kunna betraktas som just en sådan »liten konsthallschef«, rullar tillbaka bollen.

Peter Bergman: Kritikerkåren bär ett ansvar. Det har hänt att en del kritiker har lyft fram konstnärer som de känner. Jag har också en känsla av att många manliga konstnärer lägger ner mycket tid på att nätverka.

Vems felet än är så ska ingen skugga falla på den enskilda galleristen, menar Bergman.

Peter Bergman: Problemet bottnar inte i vad enskilda aktörer gör. Jag kommer ihåg att en manlig kollega blev rätt utsatt och fick mycket kritik för att han hade så många män i sitt program. Men man kan inte gå på den enskilda individen. Det här problemet vilar i en högre instans, i och med att det är där själva förutsättningarna skapas.

Den manliga kollega Peter Bergman nämner är Roger Björkholmen, än idag är hans galleri fortfarande mansdominerat: fjorton män och en kvinna.

Både Arvidsson och Bergman kan ha rätt i analysen om var skulden till ojämställdheten ligger. Det är troligt att det är flera orsaker som samverkar i upprätthållandet av mäns favörer i bildkonsten. Men det får inte användas som ursäkt till varför man själv inte behöver ta ansvar. Om både gallerister och kritiker skulle agera för jämställdheten skulle bildkonsten få sig en skjuts framåt: att bolla runt ansvaret är istället ett sätt att stödja den rådande ojämställdheten.

■ Argument: Det fanns inga kvinnor förr i tiden

Man kan också förlägga förklaringen på olika platser i historien, var spelar inte så stor roll – bara det är utom räckhåll. Sveriges Radios reporter Mats Arvidsson ser nu problemet som historiskt.

Mats Arvidsson: Man kan ju se det som händer nu, men det är ju gamla synder som håller på att betalas av, när Lars Nittve håller på och fyller i luckorna i samlingarna för att man inte köpte kvinnor förut någon gång. Det är ju inte en problematik av idag.

En ny generation ska leda till bättre möjligheter för jämställdheten, det tror också Richard Julin på Magasin 3.

Vanja: Vad är det stora jämställdhetsproblemet i konsten idag enligt dig?

Richard Julin: Enkelt uttryckt, att det är män som styr och att de agerar utifrån ett gammalt synsätt på jämställdhet och att det ännu inte har skett ett generationsskifte.

Det finns ingenting som stödjer tanken att nästa generation är mer intresserad av jämställdhet än andra. Tvärtom menar en del forskare, som Pierre Bourdieu, att de som är nya på ett fält, en ny generation i konstvärlden till exempel, mer troligt kommer att överdriva fältets värderingar när de gör sitt inträde där. Det skulle i sådana fall leda till minskad jämställdhet.

Utan tvekan är den historiska förklaringsmodellen allra vanligast – det är ojämnt idag för att det inte fanns några kvinnor förr i tiden. Mats Arvidsson berättar om den galleriverksamhet han drev på 1960-talet.

Mats Arvidsson: Jag vet att när vi hade Observatorium, ett galleri jag jobbade med under två år, jag tror inte att vi ställde ut en enda kvinnlig konstnär där 1966 och 1967.

Vanja: Varför inte?

Mats Arvidsson: Dels fanns det faktiskt färre kvinnor, om man tittar på vilka som gick på Mejan så var det färre kvinnor, dels var det gamla vanliga, killarna tog för sig mer och killar kände killar. Men i den generationen konstnärer som vi ställde ut, de som gick ut Mejan i mitten av 1960-talet, typ John-E Franzén, Janne Håfström, Uffe Wahlberg, där kom det strax ett antal kvinnliga konstnärer och började delta på samma villkor: Marie-Louise De Geer, Lena Cronqvist och Barbro Östlin.

1966 och 1967 var en tredjedel av eleverna på Kungliga Konsthögskolan kvinnor.

Jämställdheten och den kvinnliga närvaron i konsten är inte en saga som blir bättre och bättre. Utvecklingen sker mer motsägelsefullt än så. Till exempel är det inte idag som kvinnor får högre genomsnittliga stipendiesummor än män: mest pengar gick till kvinnor för ett halvt sekel sedan. Både före och efter har kvinnor alltid fått lägre genomsnittliga stipendiesummor visar en undersökning av åren 1945 till 2006.³¹

Inte heller är det idag en självklarhet att lika många kvinnor som män ska köpas in till statens konstkollektioner. Att ta reda på hur det ser ut i statens konstsamling ur jämställdhetsperspektiv är idag inte möjligt, det rör sig om ett ofantligt antal ostrukturerade uppgifter om konst i staten. Men man antar att det är flest män representerade. Statens konstråds generaldirektör berättar:

Mikael Adsenius: När det gäller historien kan vi titta på den och vi kan lära oss av den men vi kan inte förändra den. Det är naturligtvis så att det till antalet är väldigt många fler manliga konstnärer som funnits i kollektionerna men jag tror ändå att Statens konstråd varit mycket mer öppna att köpa in kvinnor än andra. Bland annat för att vi har det här med textil konst och konsthantverk och då kommer de in där. Vi har en fantastisk kollektion av textil i staten.

Men även i helt nya konstkollektioner är jämställdheten ett frånvarande perspektiv. Tre nya – och gissningsvis ganska prestigefulla – offentliga lokaler har nyligen öppnats. Regeringskansliet, Statens kulturråd och Riksgäldskontoret fick tre helt nya konstkollektioner. Staten köpte då in, sammanlagt:

51 konstverk av män och 26 konstverk av kvinnor.

1,7 miljoner kronor spenderades på mäns konst, ungefär hälften – 827 150 kronor – spenderades på att köpa konst av kvinnor.³²

Män fick större del av kakan både ekonomiskt och i antal köpta konstverk.

Också Moderna museet lider av en manlig övervikt i samlingen, som man förklarar historiskt. Det var en av Moderna museets chefer, Pontus Hultén, som på 1960-talet startade samlingen och då valde att bara köpa in män. Tilltron till en konsthistoria skapad av män gör en manlig samling naturlig – »för det fanns ju inga kvinnor förr i tiden«.

2009 års budgetproposition från regeringen tydliggör att »Alla museer har ett ansvar att utifrån sina samlingar och sin verksamhet synliggöra såväl kvinnors som mäns insatser genom historien eller i samtiden och bevara dessa minnen för framtiden«. För att göra den uppgiften rättvisa krävs ett aktivt förhållningssätt både gentemot historien och samtiden, man kan inte nöja sig med att bara ärva en maktordning. Där arbetar Moderna museet riktat genom *Det andra önskemuseet*.

Museet bad om 50 miljoner kronor från regeringen för att rätta till könsbalansen i samlingen. Kritiker har menat att det skulle man kunna göra ändå, utan att belasta statsbudgeten ytterligare. Museet fick fem miljoner i regeringsanslag men har nu drygt 37 miljoner kronor att förfoga över. Lösningen: privata donationer. Det är gåvor från personer med lång relation till museet, men också förstagångsgivare. En kvinna donerade för allra första gången 10 miljoner på ett bräde till *Det andra önskemuseet*. Det tyder på att kvinnor, som till stor del utgör både publik och utövare, vill se fler verk av kvinnor på Moderna museet.

Förhoppningsvis gör museet dem inte besvikna och ser till att visa de kvinnliga konstnärskapen.

Fredrik Liew: Moderna museets samling, den är ju vad den är, och där är det ett faktum att förhållandet mellan manliga konstnärer och kvinnliga konstnärer ser ut som det gör. Men jag tror också att det, på grund av olyckliga omständigheter, är så att det från de här perioderna finns mindre konst av kvinnor.

För det första att det finns kvantitativt färre konstverk av kvinnliga konstnärer än av manliga och det har den konsekvensen att det finns ett färre antal, ja vad ska man kalla det, högkvalitativa konstverk, om man kan prata om kvalitativ konst, av kvinnliga konstnärer. Det tror jag har rätt mycket att göra med, och nu spånar jag fritt, könsmaksordningen.

Dels har historien sorterat bort en massa konst som man kan upptäcka – och det kan man göra idag, mycket av det kan man ställa till rätta och det försöker vi göra på Moderna just nu. Men jag tror också att historien har varit väldigt hård på det sättet att lovande kvinnliga konstnärer har varit tvungna att avsluta sina konstnärskap innan de kanske ens har hunnit bli konstnärer. Stora konstnärskap med verk som skulle kunna ha sin självklara plats i konsthistorien fick aldrig möjlighet att utvecklas. Alltså de verken blev aldrig till därför att könmaksordningen var på det sättet att de inte kunde.

Moderna museet som enligt hemsidan fokuserar på konst från 1900 till idag verkar inte tro att det fanns några verksamma kvinnliga konstnärer under den här tiden. Men år 1900 gick det lika många kvinnor som män på Kungliga Konsthögskolan, vilket var en andel

som höll sig ungefär konstant fram till efterkrigstiden då andelen män sköt i höjden. Kvinnorna kom dock snart tillbaka för att från och med 1970-talet utgöra majoriteten av elever på utbildningen.³³

Margareta Gynning: Det är bullshit att vi inte har haft några kvinnliga konstnärer i historien. Vi har haft en mängd gränsöverskridande konstnärer oavsett kön i konsthistorien och varför man inte har sett dem förut är för att de flesta fortfarande undervärderar deras arbete.

Det fanns cirka tusen verksamma kvinnliga konstnärer i Sverige på 1800-talet. På 1870- och 1880-talet tog de mycket plats i det offentliga konstlivet och förändrade därmed konstnärsidealerna. Vi tror att feminismen började på 1970-talet men den har hållit på sen 1600-talet, det har alltid funnits kvinnor och män som gått mot normen.

Strindberg var en av de mest spelade dramatiker under 2007. Men så har det inte alltid varit. När det begav sig, under 1880-talet, hade Strindberg tvärtom svårt att få sin dramatik spelad. Dramaten antog bara *Gillets hemligheter* medan många kvinnliga dramatiker spelades för fulla hus: Ann Charlotte Lefflers *En räddande engel* och Sanna qvinnor och Alfhild Agrells *Hvarför?*, *Räddad*, *Dömd*, *Ensam* och *En lektion*.

Den enda pjäsen av Strindberg som nådde något slags framgång var *Lycko-Pers resa*, som med enkelhet brädades av Ann Charlotte Lefflers *En räddande engel* som spelades nästan dubbelt så många gånger. En titt på dagens teaterrepertoar speglar inte den uppdelningen.³⁴

Man har menat att det funnits ett institutionellt hinder för kvinnliga konstnärer. Men det är inte riktigt sant. Tom Sandqvist, professor på Konstfack:

Tom Sandqvist: Det finns undantag, självklart, men generellt kan man säga att det såg bättre ut på 1800-talet än idag. Jag menar den kvinnliga närvaron i konsthistorien var uppenbar. Och det var ingen som ifrågasatte den. Föregångaren till Svenskt konstnärslexikon upptar över tusen kvinnliga konstnärer som var födda mellan 1780 och 1879. Svenskt konstnärslexikon på 1950-talet hade kanske två eller tre kvinnor kvar. Mellan 1920-talet och 1950-talet har det alltså hänt något radikalt.

Vad var det som hände mellan 1920 och 1950 som gjorde att kvinnor plockades ut ur historieböckerna? Den konspiratoriskt lagde kanske ser ett samband mellan osynliggörandet av kvinnor i konsten och de stora framgångar som kvinnor rönt politiskt: rösträtt för kvinnor, första kvinnan i riksdagen, rätt till statliga tjänster, första kvinnan i regeringen, preventivmedel, förvärvsarbete, samtliga statliga läroverk öppnas för flickor, lika lön för lika arbete införs för statligt anställda, lika folkpension för män och kvinnor, båda föräldrarna blir förmyndare för barnet.

Hur som helst är det någonting som gör att kvinnor försvinner ur historien. Grafiska formgivarna Samira Bouabana och Angela Tillman Sperandio, som utgör designbyrån Hjärta Smärta, arbetar med projektet att lyfta fram kvinnor som inte fått den plats i historien som de förtjänar. Projektet heter *Hall of Femmes*.

Samira Bouabana: Vi kände att vi närmade oss en fas i yrkeslivet då många av våra kvinnliga kollegor verkade försvinna. Vi började fundera över förebilder inom vårt yrke och letade aktivt efter äldre

kvinnor från en annan generation än vår egen, kvinnor som har lyckats hålla liv i sina karriärer ett helt yrkesliv.

Vanja: Var det svårt att hitta de här personerna?

Samira Bouabana: Nu i efterhand, när man läst deras CV:n och ser hur stora de är och vad de gjort och vilka de har arbetat med, är det svårt att förstå varför man inte hittat de här kvinnorna tidigare. Som Ruth Ansel, som bland annat har arbetat på *Harper's Bazaar* under 1960-talet då den tidningen var den stora grejen. Hon har en väldigt tung CV och har varit art director på de mest tongivande tidningarna under 60-, 70- och 80-talet. Nu är hon 74 år gammal, hon är oerhört renommerad men ändå förhållandevis bortglömd och man märker att hon själv är förbluffad över att hon inte är större än hon är. Hon har sagt i intervjuer att ›Se min senaste kampanj som jag gjorde för Club Monaco och som jag är väldigt nöjd med. Där jag jobbade med the Maestro himself – Richard Avedon – och telefonen är helt tyst?! Nu är det dags för mig att berätta för världen att jag finns.<

Ojämsstäldhet i dåtid eller inte, man skyller på den när dagens ojämstäldhet ska förklaras. Enligt Hjärta Smärtas efterforskningar har det funnits tongivande kvinnor inom grafisk design som av oklara skäl glömts bort. Vilka system kan ligga bakom ett osynliggörande? Beata Boucht och Mariana Alves har sett samma mönster i Konstfacks bibliotek:

Beata Boucht: Vi jämförde hur många böcker det fanns om kvinnliga respektive manliga typografer och grafiska formgivare. Det fanns två böcker som kvinnor hade skrivit om framgångsrika män, det

var de enda kvinnorna vi hittade. Sen var det fullt av män som gjorde böcker om sig själva eller om andra män. Om man vill hitta kvinnliga referenser eller förebilder på biblioteket i Stockholms största designskola är det säkrast att vända sig till barnboks litteraturen eller textilhyllan. När de ville ta bort den då enda feministiska kulturtidskriften från prenumerationslistan blev jag upprörd och undrade varför det fanns en hel drös med arkitekturtidskrifter, och andra traditionellt och extremt stereotypsett »manliga« tidskrifter, utbudet var enormt. Jag fick som svar »har den inte blivit lite väl deppig, bara en massa flickor som skär sig«, trots att tidningen representerade ett stort antal illustratörer som faktiskt gick på Konstfack. »Konstigt att de är deppiga« tänkte jag.

I *Dagens Nyheter* i december 2008 publiceras artikeln »Explosion av grafisk design«. Journalisten konstaterar: »Grafisk formgivning är ett yrke som många trodde skulle dö ut med nya, enkla datorprogram. I stället är grafisk design det område som just nu sysselsätter flest utbildade formgivare.« I artikeln nämns bara män: Jonas W E Andersson, Mårten Sparrman, Pontus Frankenstein, Björn Kusoffsky, Olle Eksell, Peter Alenäs, Jonas Williamsson, Martin Frostner.

Sådana manliga referenssystem är medskapare till en manlig kanon och därmed ett manligt kodat kvalitetsbegrepp. Tänk att man framhåller utestängningen som historisk, när den pågår även idag. Konstnären Elin Wikström ser en maktaspekt i det manliga refererandet och gör motstånd mot det:

Elin Wikström: Någonting som jag tror att vi skulle behöva göra, det är att göra verk som tydligt refererar till verk som kvinnor har gjort inom samma metoder med samma intresse för frågeställningar

som genus, politik, ekonomi. Att man mer tydligt refererar bakåt, annars döljer man en viktig historia. Och det där är något som män gör helt automatiskt. De utvecklas i varandras verk, tar avstamp i varandras verk ganska medvetet. Det blev jag medveten om för tio år sen och jag har börjat göra det, hålla Martha Rossler och Adrian Piper levande. Vi kan faktiskt själva forma en egen konsthistoria i våra verk.

Den där linjen kan jag ibland sakna, i generationen under mig bland dem som vågar kalla sig feminister, jag kan ibland störa mig på att de får uppfinna hjulet om och om igen.

Argumenten *Det är redan jämställt*, *Det är någon annans fel* och *Det fanns inga kvinnor förr i tiden* rättfärdigar en likgiltig inställning gentemot jämställdheten. Bortförklaringarna har effekten att den pågående ojämställdheten upprätthålls. Tagna för sanningar leder de till en förödande konsekvens: jämställdhetsarbetet anses överdrivet och opåkallat.

● Konsekvens: Jämställdhetsarbete blir onödigt

Det är redan jämställt förnekar förekomsten av jämställdhetsproblem idag. Tanken *Det fanns inga kvinnor förr i tiden* gör ojämställdheten naturlig. Argumentet *Det är någon annans fel* är en klassisk bortförklaring. Gemensamt för dessa argument är att de har den enkla konsekvensen att jämställdhetsarbete blir omotiverat.

Den utbredda okunskapen om utställningsstatistiken eldar på den slutsatsen. Utredningen *KulturSverige 2009* konstaterar att statistik saknas över bild- och formområdet och poängterar att en utveckling av statistiken över detta område bör prioriteras.³⁵ Går det att föreställa sig bristen på statistik när det gäller jämställdheten inom bild- och formområdet?

Moderna museet, Liljevalchs, Konstakademien, Magasin 3, Bukowskis, Jarla Partilager, ALP Gallery är alla positivt inställda till jämställdhet men har inte på egen hand lyckats strukturera könsstatistik över kärnan i verksamheten.

Kunskap om de verkliga jämställdhetsnivåerna avgör möjligheten att nå resultat. Genom att förneka problemet blir ett verkligt och kännbart jämställdhetsarbete onödigt, överdrivet eller i värsta fall orättvist – för män. Kapitlet *Ta hand om män* redovisar hur kraven på ökad rättvisa uppfattas som hotande för män. Det första argumentet visar på tanken att *Jämställdheten diskriminerar män*.

(25) *The Global Gender Gap Report*, The World Economic Forum, 2008

(26) Moderna museets utställningsstatistik 2007: Sex separatutställningar: fyra av dem med män, två med kvinnor: Olle Bærtling, Lars Tunbjörk, Robert Rauschenberg, William Kentridge och Gunvor Nelson och Karin Mamma Andersson. Flest män också i gruppställningarna.

Moderna museets utställningsstatistik 2006: Två separatutställningar: Dick Bengtsson och Paul McCarthy. 66 procent män i gruppställningarna.

Moderna museets utställningsstatistik 2005: Fem separatutställningar, fyra med män: Edward Munch, Lars Englund, Jockum Nordström, Jonas Dahlberg och Ann-Sofi Sidén. Arbus, Model, Strömholm ställdes ut gemensamt, fler kvinnor i gruppställningarna.

Källa: Moderna museets årsredovisningar 2005–2008

(27) Moderna museets årsredovisning 2008, hemsidan för 2009

(28) Falkenberg, Anna, B-uppsats i statsvetenskap, »Osynliga konstnärinnor. En studie om de kvinnliga konstnärernas yrkesmässiga situation i Sverige åren 1980 till 1993«, 1993, s 19

(29) Konstnärer medverkande i gruppställningar nämns inte under fliken Utställningar, utan redovisas under respektive gruppställning. Det tolkas som en inställningsfråga från Magasin 3: s sida om hur viktiga de enskilda konstnärerna på gruppställningarna är. Det kan alltså gömma sig en hel del kvinnor i gruppställningarna, men inget tyder på det. Det senaste exemplet är »*To be continued ...*« där 23 män och fem kvinnor medverkade.

(30) Galleriet presenterar ingen könsstatistik på hemsidan, men inte heller en utställningshistorik står att finna, därför har källan för denna uppgift varit Galleriförbundets *Konstguiden*. *Konstguiden* fungerar så att gallerierna själva rapporterar vad de visar.

(31) Börjesson, Mikael, Gustavsson, Martin, Galli, Raoul, Melldahl, Andreas & Wistman, Christina G, *Praktiske Grunde. Tidskrift for kultur- och samfundsvidevidenskab*, nr 1, 2008, s 38

(32) Konstinköp Riksgälden: Antal verk 2006: 21, 15 av män och sex av kvinnor. Summa 302 250 kronor. 242 800 kronor till mäns konst och 59 450 kronor till kvinnors. 71 procent av konstverken var gjorda av män och 80 procent av pengarna gick till konstnärer som var män.

Konstinköp Statens kulturråd: Statens kulturråd, myndigheten som fördelar bidrag till kulturorganisationer i Sverige, flyttade 2007 till Filmhuset på Gärdet. Kulturrådet har fått konst vid två tillfällen: 2007 förvaltade Kulturrådet 27 verk, 18 av dem gjorda av män och nio av dem gjorda av kvinnor. 2008 var en totalt manlig angelägenhet, åtta verk inköptes: alla gjorda av män. Sammanlagt 26 konstverk av män och nio av kvinnor. 573 000 kronor till män och 422 500 kronor till kvinnor. 74 procent av konstverken var gjorda av män och 58 procent av pengarna gick till konstnärer som var män.

Konstinköp Regeringskansliet, Centralposthuset: Regeringskansliet fick ny offentlig lokal i Centralposthuset i Stockholm. Till denna lokal hade Statens

konstråd år 2008 köpt in 21 verk till en summa på drygt 1,2 miljoner. Elva av dem var gjorda av kvinnor och tio av dem gjorda av män. Summa som spenderats på kvinnors och mäns konst skiljer sig dock åt ordentligt: männens tio verk kostade 863 653 kronor medan kvinnornas elva verk kostade 345 200 kronor. 52 procent av konstverken var gjorda av kvinnor men bara 29 procent av pengarna gick till konstnärer som var kvinnor.

(33) Gustavsson, Martin och Börjesson, Mikael, »Historiska och sociologiska studier av konstnärliga utbildningar och konstens fält«, *Praktiske Grunde. Tidskrift for kultur- og samfundsvidevidenskab*, nr 1, 2008, s 11

(34) Gedin, David, *Fältets herrar. Framväxten av en modern författarroll. Från nittital till 1912*, 2004, s 358

(35) Månsson, Sten och Beckman, Svante (red), *SweCult KulturSverige 2009*, s 297

3.

TA

HAND

OM

MÄN

■ Argument: Jämställdheten diskriminerar män

Professor i kvinnohistoria Anita Göransson har undersökt jämställdheten på maktnivån i samhället i rapporten *Maktens kön: kvinnor och män i den svenska makt-eliten på 2000-talet*. Hon skriver i en debattartikel att hennes informanter »förstärker bilden av de personliga kontakternas betydelse – antingen som en resurs man har eller som man saknar«.36

Enligt undersökningen rankar kvinnor som främsta hinder i karriären att rekrytering ofta sker genom informella nätverk. Män, som i högre utsträckning utgör makteliten och därför har större möjligheter att förändra strukturerna, väljer att lägga problemet hos kvinnorna. De menar att kvinnorna inte söker sig till ledande positioner i tillräckligt stor omfattning. Toppositionerna är emellertid inget man söker – man tillfrågas, skriver Göransson. Lena Adelsohn Liljeroth, även hon i position att förändra maktstrukturer, väljer också att söka förklaringen till ojämställdheten hos kvinnorna själva: de vill inte.

Vanja: Vad är din uppfattning om jämställdheten inom kulturområdet idag?

Lena Adelsohn Liljeroth: Jag kallar mig inte feminist, så har vi den saken ur världen. Det har inte att göra med att jag inte ser att det finns orättvisor, det gör det – det har att göra med att jag ogillar etiketter. Det är egentligen inte annorlunda på kulturområdet än i samhället i övrigt, på vissa områden är det bättre på andra är det sämre. Ser vi på publikintresset är det långt fler kvinnor som nyttjar kulturen, man kan kalla det skatteåterbäring eller vad du vill. Ser du till den högre nivån, vilka som är chefer, kan man notera en viss förbättring

– om man eftersträvar en balans mellan könen och om man tänker att det finns ett lika stort intresse från kvinnor som det finns från män. Det bygger ju också på det.

Vanja: Att kvinnor ska vara intresserade av att bli chefer?

Lena Adelsohn Liljeroth: Ja. Kvinnor söker inte. Det kan vi se när vi annonserar ut tjänster här, att kvinnor inte söker och vi kan ju inte välja någon som inte finns.

Givet att kvinnor inte söker maktpositioner blir ojämställdheten naturlig. Jämställdhet blir en onödig politik som ger kvinnor oförtjänta fördelar.³⁷

Konstnärsnämnden har arbetat riktat för att öka kvinnors möjligheter att få del av det statliga stödet. Konstnärsnämnden balanserar bifallen utifrån andel sökande – men fortfarande är det marginellt lättare att få pengar om du är man.³⁸ Konstnären Pål Hollender upplever detta som diskriminerande – för män.

Vanja: Kan du dra dig till minnes en situation då du kände att det här inte var okej ur jämställdhets-synvinkel?

Pål Hollender: Ja ... Ja ... Ja ... Jag vet att det var en grej, och dessutom var det en sån där ›stackars mig som blev utkvoterad‹-grej. Men nu kommer jag inte ihåg vad det var. Jag var så jävla förbannad över något jag inte fick, om det var Filminstitutet eller Konstnärsnämnden där jag fick veta att det var för att jag var kille och att de valde en tjej istället för mig. Men det är ju helt sjukt att jag inte kommer ihåg det här! Men [skratt] det kanske gick så bra på något annat håll att jag glömde av att vara

föribittrad över det där. Ja, skitsamma.

Konstnärsnämndens mer eller mindre jämnt fördelade stöd upplevs som en orättvisa för män.

På Smålandsgatan i centrala Stockholm ligger Konstnärshuset. Det byggdes 1897 till 1899 och ägs till fem sjundedelar av Svenska Konstnärers Förening och till två sjundedelar av Konstnärsklubben. Konstnärsklubben är någonting så unikt som en herrklubb för konstnärer i Sverige som möts varje torsdag för middag, samtal och seminarium. När klubben startades 1856 skrev man in i stadgarna att kvinnor inte fick bli medlemmar, en bestämmelse man valt att sedan dess behålla. Det är, något förvånande, en hel del nya manliga medlemmar som väljs in: nio män på årsmötet 2008 och 19 året innan. Konstnären Andreas Ribbung är en av de senaste medlemmarna som accepterat att gå med i en förening som har könsdiskriminering inskrivet i stadgarna. Ribbung är bisittare i den styrelse som valdes i mars 2009.

Vanja: Varför är du med i Konstnärsklubben?

Andreas Ribbung: Jag vet att det är politiskt inkorrekt, men jag bryr mig mycket om Konstnärshuset och är orolig för hur vi konstnärer ska kunna behålla det. Eftersom Konstnärsklubben är en herrklubb är det knappt några yngre konstnärer som vill vara med. Inte heller jag trivs med faktumet att den heter Konstnärsklubben och bara tillåter manliga konstnärer att bli ordinarie ledamöter. Men om det ska ändras kan det bara ske inifrån.

Klubben är inte längre någon maktfaktor i konstvärlden och jag tycker inte att traditionen med herrmiddagar skiljer sig från att ha tjejmiddagar, även om det anses löjligare med den manliga varianten.

Ribbung menar att förändringen ska ske inifrån och det är väl en rimlig tanke. Allt tyder dock på att det är ett motsatt tillvägagångssätt man ska anamma om man vill avveckla klubbens könsdiskriminering. På 1970-talet när det, till skillnad från idag, ansågs otidsenligt med en herrklubb för konstnärer var medlemstalet nere på ett minimum. Fem personer ska ha dykt upp på middagarna, ordföranden i klubben berättar:

Ingvar Jörpeland: Senast man diskuterade det här på det sättet var på årsmötet 1971 och efter det har det inte kommit några fler motioner. Det var sådan kris då så att man var beredd att gå ihop med SKF. Men sen dess har ju klubben fått en otrolig skjuts.

Ribbung är inte ensam om att ha gått med i klubben för att förändra den. Konstnären Dan Wolgers redovisar samma ansats i Fia-Stina Sandlunds konstverk *Konstnärsklubben*. Men med tiden sker något. Fia-Stina Sandlund frågar: »Har du funderat på att gå ur på grund av könsdiskrimineringen?«

Dan Wolgers: Jag hade väl tänkt och trott och hoppats på att vi efter hand skulle jobba för att det skulle vara tvåkönat och så, men sen har jag känt att äh, jag kanske ställer min håg åt annat håll. Jag har inte den läggningen att jag vill gå in och bomba sönder den atmosfär som råder där som är väldigt angenäm och trevlig.³⁹

Den 12 februari 2009 var sista inlämningsdag för motioner till årsmötet, vilka motioner har Andreas Ribbung lämnat in under sin tid i klubben?

Andreas Ribbung: Jag har inte lämnat in några motioner.

Den gemensamma bilden från ledamöter och ordföranden är att Konstnärsklubben är nedärvd från en tid då det var okej att göra så här. Forskarna Birgitta Werkmäster och Eva-Lena Bengtsson visar i boken *Kvinna och konstnär i 1800-talets Sverige* att det, tvärtemot den uppfattningen, var direkt könspolitiskt att starta en herrklubb 1856. Kvinnors intåg på konstscenen var ett problem man ansåg sig tvingad att hantera och herrklubbar blev lösningen.

»Manliga konstnärer slöt sig samman i egna grupper. Konstnärsklubben, som bildats 1856 för manliga konstnärer, släppte inte in kvinnor. När föreningen De unga bildats 1907 skrevs i stadgarna in att den var enbart för män. Kvinnorna hade blivit konkurrenter på konstens område. Eftersom många kom från borgerliga familjer hade de nära till kundkretsen och var därför extra hotande.«⁴⁰

Konstnärsklubben var ett reaktionärt svar på kvinnors framsteg. Klubben startades 1856, två år senare vann kvinnor tillträde till Kungliga Konsthögskolan:

»Officiellt öppnade skolan för kvinnor höstterminen 1858, men några började redan på vårterminen. Den första ordinarie terminen var de kvinnliga eleverna 20 stycken och nästa 61 för att ett decennium senare vara över 800 stycken.«⁴¹

Både ordföranden Ingvar Jörpeland och Andreas Ribbung utmålar klubben som en manlig motsvarighet till en »vanlig tjejmiddag«. Den bilden tar inte hänsyn till det faktum att kvinnor och män har olika förutsättningar i konstvärlden – om inte annat rent ekonomiskt. Kvinnors konst kostar generellt sett mindre.⁴²

Ingvar Jörpeland: Vi har många ledamöter som är beredda att satsa mycket, skänka verk som kan auktioneras ut. Vi har en viss uthyrning av lokalerna och det har ju kunnat hjälpa oss. I alla år har vi

hållit liv i en gammal gren där ledamöterna ritar av varandra vid bordet. Vi dukar med arkivbeständigt papper, det står en sådan stor rulle bakom dig där. Vi har 10 000-tals teckningar här inne arkiverade sedan 1856. Här på vägg finns det en teckning av Isaac Grünewald på en lanneservett. Till exempel.

Idag äger klubben Konstnärshusets festvåning. Kristina Burman, som ansvarar för festvåningen genom ett hyres- och samarbetsavtal med klubben, förklarar att det är uthyrningen av lokalen som finansierar klubbens verksamhet. Ordföranden i Svenska Konstnärers Förening, som delar huset med klubben, vill slå ihop de här två föreningarna så att alla får tillgång till hela huset.

Annika Heed: Huset byggdes för konstnärernas gemenskap, det är tänkt så. I en sådan liten och utsatt yrkeskår som vår, är det extra viktigt att hålla ihop, därför tycker jag att det är oetiskt att ha en herrklubb som utesluter kvinnliga kollegor. Samägaravtalet är så tokigt formulerat att det skapar gräl och stridigheter istället för samarbete.

Men den manliga gemenskapen i herrklubben är ett privilegium som Ingvar Jörpeland inte har lust att släppa:

Ingvar Jörpeland: Det är ju så när man driver verksamheter, man kan inte räkna med att sitta med vid ett färdigdukat bord. Ibland måste man ju duka det själv. Och föreningar bildas ju kring det som förenar, det är ju själva grunden. Klubben var i början en stark maktfaktor i konstlivet. I dag är det inte så. Att man ändå har velat behålla denna mötesplats beror på att den behövs. Det här är ett vitalt fornminne, det är udda, men det fungerar.

Föreningen Svenska Konstnärinnor är ett annat exempel på en väl fungerande konstnärssamman-

slutning. De träffas regelbundet här i huset. Styrelsen lagar maten själva, men de tycker att det är okej att göra så.

Medan herrklubben får bordet dukat åt sig lagar Svenska Konstnärinnor maten själva. Det är en tydlig bild för skillnaden i villkor och möjligheter som män och kvinnor har i konsten.

Anhängare av argumentet *Jämställdhet diskriminerar män* har övertolkat fördelarna ett kvinnligt kön ger i kampen om plats i konsten.

■ Argument: Det är synd om män

Att födas med manligt kön trumfar det mesta kvinnorna sig för. Världens bästa statliga utredning *Kvinnomaktutredningen* skriver att: »en utbildad kvinna har svårt att konkurrera ut en sämre utbildad man. Könnsbyte lönar sig bättre än utbildning för kvinnor.»

Utredningen konstaterar också att medan män gör succé på kvinnors yrkesområden blir kvinnor alltför ofta trakasserade på manliga jobb. Män har mer att vinna på att ta steget över till de kvinnodominerade sfärerna.

Mariana Alves: Jag jobbade tillsammans med en manlig kollega i forskningsprojektet *Genus och design* då vi gjorde utställningen *Formgivning Normgivning*. Vi jobbade sida vid sida och hade likvärdiga kunskaper om området. När folk hörde av sig för att boka föreläsningar poängterade de att det vore bra om just han kunde prata om de här frågorna. Han skickade medvetet vidare många förfrågningar till mig och när jag sen åkt och föreläst sa de väldigt ofta att ja det här var ju bra, men vi skulle ju hellre velat ha en kille för det är ju alltid bra med killar som pratar om genus, för då kommer fler personer hit och det är fler som lyssnar.

Kvinnor som engagerar sig feministiskt upplever att de har en del att riskera, män å andra sidan har desto mer att vinna: de har alla manliga fördelar intakta, samtidigt vinner de i anseende eftersom de engagerar sig i någonting behjärtansvärt.

Zandra Ahl: I det avseendet är man som kvinna en dubbel förlorare. När en kvinna väljer att gå in i ett traditionellt kvinnligt fält då behandlas det som ett problem. Men mannen som gör det blir per automatik gränsöverskridande, spännande och bra. Det ser man ju inom konsthantverk, han får ett större utrymme men om jag jobbar med en uttalad tjejes-tetik i mina verk då blir det illa ansett på något sätt.

Beata Boucht: Den grejen var ju väldigt tydlig på de utbildningar jag har gått, så fort en manlig student eller lärare bara visade en ansats till att diskutera någonting som är i närheten av genusproblematik så kom det typ konfetti från taket. Det blir stående ovationer även om de bara svamlar.

Konstnären Jörgen Svensson har en helt annan bild av läget. Han menar att det automatiska privilegium som många män haft i konsten är på väg att upplösas.

Jörgen Svensson: När jag bodde i San Francisco i mitten av 1990-talet då sa man att om man är medelålders heterosexuell man, så hade man inte en chans i konstvärlden. Man var tvungen att avvika på något sätt, vara lite underdog.

Så kan jag känna i Sverige också och det tycker jag på ett sätt är ganska bra, faktiskt. Vita medelålders män har så många fördelar på alla andra områden i samhället. Men konsten har ändå ett intresse av att suga upp de här udda figurerna om man är homosexuell eller vad man nu är, om man avviker

på något sätt. Man kan inte inlemmas och det gör att man blir intressant.

Konstnären Pål Hollender känner samma sak.

Pål Hollender: Nu har jag kommit över den krisen men det är klart att man ett tag kände sig orolig inför faktumet att vara en svensk vit manlig fyrtio-årig konstnär, om man betänker vad som var attraktivt i konstvärlden för ett par år sen. Man skulle absolut inte vara en gammal patriarkrepresentant. När en curator satte ihop en utställning så letade inte hon eller han hos de etablerade kända svenska manliga konstnärerna.

Vanja: Men är inte det ett bra skifte, då?

Pål Hollender: Jo, tro mig, jag vet att om goda verk är bra så syns de oavsett vem som har gjort dem. Det är det enda jag kan förlita mig på. Man brukar ofta säga att Marie Krøyer inte var känd, men hon kanske var superkänd i konstvärlden. Jonas Dahlberg är en av Sveriges mest kända konstnärer, men han är inte heller »känd«, han är en vit snubbe som gör grejer bara.

Vanja: Skulle Jonas Dahlberg vara något slags motsvarighet till Marie Krøyer, menar du?

Pål Hollender: Ja, absolut! [Skratt] Vit 40-årig snubbe. Ja, varför inte? Jag bryr mig inte, men jag tror att det finns osynliga grupper som inte är tacksamma, som det inte finns någon trend i, det finns ingen utveckling annat än just i det som de jobbar med. Jonas Dahlberg skulle kunna vara under radarn för att det inte går att hänga upp hans karriär på någon samhällelig utveckling. Han för ingen kamp.

Kvinnliga konstnärer som jobbar med genusinriktning, det funkar och är bra och i bästa fall är det konst också. I vissa lägen väljer man nog att belysa en konstnär som på något sätt representerar någonting hellre än en konstnär som inte innehåller någonting intressant förutom sitt verk.

Vad genusinriktning är går inte att uttyda i det här citatet, men man kan förstå att det som Jonas Dahlberg gör inte anses ha en genusproblematik. Det finns tydligen konst som bara är konst – återigen representerad av en vit heterosexuell man.

Ryktena om jämställdhet som en karriärväg är minst sagt överdrivna.

Beata Boucht: Det är lågstatus så in i helvete att hålla på med de här frågorna. Jag blev bildredaktör på tidningen *Bang* när jag gick i tvåan på Konstfack och visst, det ger ju cred i några kretsar typ ›Fan vad bra att du gör det här«, men i det stora räknas det inte. Tänk om jag hade varit bildredaktör på tidningen *Form* i fyra år under min utbildning. Man jobbar under helt andra premisser, på *Bang* är det dessutom väldigt lite betalt.

Både argumenten *Jämställdhet diskriminerar män* och *Det är synd om män* leder till att män ska stödjas. Ett särskilt ansvar tas för män, till exempel bereds de plats på utbildningar och på arbetsplatser. Konsekvensen blir att *Män kvoterar*.

● Konsekvens: Män kvoterar

I en riksdagsdebatt i december 2007 får kulturministern frågan: »Vilka ambitioner har ministern för att vi ska få ett jämställt kulturliv?« Svaret blir annorlunda än förväntat:

Lena Adelsohn Liljeroth: Fru talman! Det är riktigt att vi inte har ett jämställt kulturliv. Det är betydligt fler kvinnor som går på teater. Det är betydligt fler kvinnor som går på museer. Det är betydligt fler kvinnor som köper böcker. Vi behöver få in betydligt fler män i kulturen. Det håller jag helt med om. Men det kanske inte var det som åsyftades?

Lars Nittve delar bilden, fler män behövs i konsten.

Lars Nittve: När vi gjorde vår första jämställdhetsplan 2002 så hade vi dåvarande JämO hos oss och han avslutade med att säga att vi borde överväga positiv särbehandling av män. Det som möjligen har hänt sen dess är att vi har lite mer balans bland dem som påverkar innehållet mest. Det handlar kanske om ett vikariat här eller en rekrytering där, men idag har vi några fler män i personalen.

Även Richard Julin arbetar för att stödja mäns deltagande på konstscenen.

Richard Julin: Jag undervisar på Stockholms universitet sedan sex år tillbaka på en utbildning som heter International Curator Management Education. Där ser jag på ansökningarna, och det är kul att prata om varför det är så, men det är 97 procent kvinnor som söker den här utbildningen. Och de män som söker, de platsar inte. Inte för att män är så dåliga på det här, men de prioriterar andra utbildningar. Det är bara åtta personer som kommer in och det är en process att välja och egentligen kan vi bara välja kvinnor med vissa undantag. Men i år är det två män som är jättebra som går utbildningen.

Vanja: Har ni kvoterat in de här två männen, då?

Richard Julin: Nej, i år har vi inte det. Jag vet inte, bra eller dåligt, men för två år sen kvoterade vi in två män för att vi kände att vi inte bara kunde ha kvinnor, det blir en annorlunda balans i gruppen. Och vi baserade det beslutet bara på vad vi kände, om det nu är rätt eller fel, att vi bara kvoterade in två män. Men de hoppade av efter två månader, en var med i ett band och skulle ut på turné och den andra ansåg att han helt plötsligt inte hade råd att gå kvar. Förra året var det en kille med och i år var det två – och de är lika bra som tjejerna. Och det är en jättebra grupp och det är ju det vi vill uppnå.

På Kungliga Konsthögskolan tog man 2008 in 78 procent manliga elever trots att bara 44 procent män hade sökt in. Det är en ganska ordentlig kvotering av män. Ordförande i antagningskommittén, prefekt på skolan och professor i Fri konst, beskriver ett tvetydigt förhållningssätt till representation. Det är disparata perspektiv som kombineras:

Johan Widén: Vi står inte och uppfyller kvoter, det kan vi inte: så många med främmande kulturell bakgrund, så många kvinnor ... det vi tittar på är verken. Samtidigt så vet vi i bakhuvudet hur det ser ut på skolan just nu, att en klar majoritet av skolans studenter är kvinnor.

Johan Widén illustrerar tankesättet att kvotering är dåligt – men någon form av representation siktar man på eftersom en klar majoritet av skolans studenter är kvinnor.

Johan Widén: Alla år då vi tagit in fler kvinnor än män är det ingen som har sagt något. Ett år var det väldigt få killar som kom in, men det passerade obemärkt.

Mellan 2004 och 2008 har ingen motsvarande könskvotering av kvinnor ägt rum på skolan.⁴³ Istället motsvarar antagningen av kvinnor, år efter år, andelen sökande. Återigen överdrivs uppskattningen av kvinnors fördelar och den kvinnliga närvaron.

Kvinnomaktutredningen konstaterade också att könskvotering – av män – är vanligt i arbetslivet. Centrum för rättvisa berättar att 7 901 fall av könskvotering på högskolorna ägt rum under 2006 till 2008. Det är nästintill enbart kvinnor som drabbats, nio av tio fall. En positiv särbehandling av män är vanlig. Det är det nog inte många som vet, att kvotering av män sker hela tiden.

Det tas ett särskilt ansvar för att män ska få utrymme och plats på konstscenen, en behandling som få kvinnor beskriver att de upplevt. Tvärtom utmålas det som ett problem när kvinnor är i majoritet – på skolorna, som utövare, eller som publik.

Den höga andelen kvinnor i botten av hierarkin kan bara mäta sig med andelen män i topp. Vad händer på vägen mellan student och professor?

På Konstfack var 2008 68 procent av studenterna kvinnor och 32 procent män, men representationen bland skolans professorer var 48 procent män.⁴⁴

Av Konstfacks chefer var 2008 och 2007 58 procent män. Kvalitetsbelöningar placerades också oftare hos män än hos kvinnor.

Beata Boucht: Du skulle se hur det gick till när man delade ut stipendier på Konstfack under den tiden jag gick där. Hur kom det sig att det största och mest prestigefulla stipendiet nio av tio gånger dela-

des ut till manliga studenter på den tiden? Det var som att ingen hade reflekterat över vad det kunde bero på. Deras system har varit rena bastu- och dunkaryggkulturen, med traditioner som skulle få vilken utomstående som helst att reagera, det borde inte kunna ha undgått någon som har gått där.

Professorerna på Konstfack utser en student i varje avgångsklass att få Frimurarstipendiet på 50 000 kronor. Här spelar det roll om det är manliga professorer eller kvinnliga som fördelar stipendierna. De kvinnliga professorerna har 2005 till 2008 valt att sammantaget se 68 procent kvinnor och 32 procent män som mottagare av Frimurarstipendiet. En avspegling av hur många procent kvinnor det går på skolan.

Manliga professorer valde istället att sammantaget belöna 47 procent män.⁴⁵ Slutsats: om du är manlig student på Konstfack och siktar in dig på ett Frimurarstipendium, satsa på manliga professorer.

Vanja: Vad är din inställning till kvotering?

Tom Sandqvist: Här börjar det bli mer angeläget att reflektera över nödvändigheten av att kvotera in män, det är betydligt fler tjejer än killar som söker.

Varför är män så angelägna om att lyfta fram och hjälpa andra män? Räcker det inte med alla manliga professorer? Chefer på centrala museer 2008 var 14 män och tio kvinnor. På regionala museer 20 män och tolv kvinnor.⁴⁶ Pågående utsmyckningsprojekt i Stockholm konstns regi var i april 2009 19 män och 16 kvinnor.⁴⁷

Sara Teleman: Det finns gott om kvinnliga intenden- ter, men när kommer den första kvinnliga chefen på Moderna museet, på Moderna museet i Malmö? På Magasin 3, på Malmö konsthall? Även på Lilje-

valchs har man ju en manlig chef trots att de blivit så otroligt kritiserade. Och han är även ansvarig för Sveriges Allmänna Konstförening och Stockholm konst.

Föreningen Kvast lyfte våren 2009 frågan om kvinnliga tonsättare: bara 1,2 procent av orkestrarnas generalprogram för året komponerades av kvinnor, tio av 823 verk totalt. Inte en enda kvinnlig tonsättare vare sig på Berwaldhallen eller på Stockholms konserthus.⁴⁸ Kulturministern reagerar:

Lena Adelsohn Liljeroth: Att ingen ens hade slagits av tanken!

Vanja: Ja, men hur dåligt kan det bli innan statsbidraget ryker? Jag tycker inte att det är okej att finansiera hundra procent manliga tonsättare.

Lena Adelsohn Liljeroth: Nej, det tycker inte jag heller, men därmed inte sagt att bidraget ska ryka. Det handlar ändå om att det ska vara konstnärlig kvalitet och då kanske det skulle kunna bli hundra procent kvinnor i något sammanhang. Och det är därför jämställdhetsdiskussionen ibland emellanåt blir väldigt fånig, för här bevakar vi det här väldigt noga. Om vi till en styrelse eller arbetsgrupp föreslår fem kvinnor och tre män så får vi en reprimand, byt ut en. Men vi har ju tagit de bästa vi har. Då ska en bort och ersättas med en man. Det kan man ibland känna är en smula märkligt.

Det är ju en aspekt av jämn könsfördelning, att kvinnor ibland får ge plats åt män. Det är nog en risk som många kvinnor är villiga att ta. Jörgen Svensson satt under flera år i antagningskommittén för Konsthögskolan Valand:

Jörgen Svensson: Då var det väldigt noga med könsfördelningen vid antagningen. Det tror jag inte man tänkte på när jag kom in, då var det nog så att ibland var det ett överskott på killar, ibland var det bara tjejer.

Vanja: Hur tycker du att det fungerar att tänka på kön i antagningsprocesserna?

Jörgen Svensson: Svårt att säga, en gång var jag med vid en antagning där vi hade flera killar. Det är ungefär tolv som blir antagna. Då sa rektorn att vi skulle ta bort två killar och ta in två tjejer istället. Men vi var en jury med professorer och studentrepresentanter och en extern jurymedlem som var eniga – både killar och tjejer – om urvalet. Men vi blev tvungna att plocka bort två killar som alla tyckte skulle komma in och tog in två tjejer som stod på reservlistan. Jag vet inte, det där, det kändes ... det kändes inte bra, i alla fall.

År 2002 startade »Herrklubbsdebatten« i tidningarna. Kritik riktades mot att samtliga chefer för Sveriges då »viktigaste konstinstitutioner« var män: Nationalmuseum, Moderna museet, Liljevalchs, Kulturhuset, Magasin 3, Färgfabriken och Index.⁴⁹

Idag, sju år senare, är det inte mycket som har hänt vad gäller dessa institutioner. Endast Nationalmuseum har fått en kvinnlig chef, de andra rekryteringarna har lett till nya manliga chefer. Lars Nittve svarade på kritiken i *Dagens Nyheter* 2002:

»Jag håller med om att mönstret när det gäller utställningar i Stockholm just nu är oroväckande. Men Moderna spelar inte med i det spelet. När det ser ut så här måste vi vara mycket stränga. Varje förslag granskas ur genus- och etniskt perspektiv. Vi har

satsat på Edefalk och vi planerar en stor utställning med Ann-Sofi Sidén.«

Edefalk och Sidén. Vilka mer?

● Konsekvens: Tjejer kan, vill och törs

Föreställningarna *Jämställdhet diskriminerar män* och *Det är synd om män* argumenterar för ett bibehållet manligt privilegium. Att Konstnärsnämndens rättvist fördelade stöd kan tolkas som mansdiskriminering säger en del om de förmåner som män vant sig vid.

Dessutom framhålls könsförtrycket som en bra plattform för konstnärligt skapande, vilket ska ge kvinnliga konstnärer ytterligare fördelar. Ändå är det fortfarande flest kvinnor som engagerar sig i jämställdhetskampen.

Zandra Ahl: Jag kan inte tycka synd om vita medelklasskillar som sysslar med konst och kultur, jag kan inte göra det. Det är sällan det är just dom som tar riskerna, när det handlar om att driva någon som helst brännande fråga. Det var inte mina manliga kollegor som stöttade mig när det här med filmen hände, tvärtom var de exceptionellt frånvarande då.

Förutom min producent var det inte några andra män som över huvud taget var där och tyckte det här var viktigt eller ens såg det principiella problemet i vad som hände. Kommentarer från mina manliga kollegor var snarare att intendenterna nog hade blivit ledsna och att det var synd om dom och att jag hade varit elak eller dålig.

Män verkar inte se sig kapabla att göra något åt könsmaktsordningen på egen hand, det visar Jörgen Svenssons resonemang.

Jörgen Svensson: Jag gjorde ett stort projekt i Stavanger nu under året och när vi, jag och en norsk manlig kritiker i samma ålder som jag, skulle välja medverkande konstnärer så sa vi det att vi inte själva bör välja konstnärer, vi är två medelålders män, vi måste hitta folk utanför vårt eget nätverk.

Då kontaktade jag en rad utländska curatorer – kvinnor och män – och bad dem tipsa om konstnärer. Flera kvinnor valde att inte svara, de kvinnor som svarade tipsade mestadels om män medan män svarade i högre grad och de tipsade naturligt också om män – men också en del kvinnor.

Vanja: Men varför skulle inte ni själva kunna välja, skulle inte ni kunna se utanför era inarbetade nätverk, menar du?

Jörgen Svensson: Nej, så pass medvetna tror jag att vi är nu att – vi, både jag och Jan Inge som jag jobbade med – vi var överens, det kom naturligt att vi måste gå ut till andra, annars kommer det bara att bli en väldigt liten snäv krets. Vi sökte dessutom konstnärer över hela världen. Våra egna nätverk räckte inte till för det.

Beata Boucht och Mariana Alves undrar vart alla män tar vägen när jämställdhet diskuteras:

Beata Boucht: På Konstfack blev vi till en början glada när vi hittade engagerade studenter som jobbade med spännande saker, upplevde att klimatet kanske höll på att förändras och att intresset ökat, men sen när vi har kursen i genus och form så är det 0,3 procent killar som dyker upp. Resten är tjejer som är jätteintresserade och kunniga och sitter och antecknar, men samtidigt uttalar att de är så trötta på det eviga motståndet att de inte pallar

att jobba med genusfrågor längre. Då känner man bara: Va? Är det så här fortfarande?

Samma bild av studentintresset har Annica Karlsson Rixon fått när hon undervisar:

Annica Karlsson Rixon: När jag hade kurser i feministisk konst, då var det alltid 20 tjejer och möjligtvis någon kille. Det är ganska intressant tycker jag och man kan undra varför.

Att närmare 60 procent av enkätens män tror att bildkonsten är jämställd kan förklara ointresset, de ser inte problematiken. Pål Hollender hävdar att det över huvud taget inte finns några könsmissiga orättvisor i konsten.

Pål Hollender: Jag kan säga så här: hela mitt liv och hela min konstnärliga gärning har varit proppfylld med genusfrågor. Jag umgås mycket med kvinnliga konstnärer och de pratar ofta om det här. Det har varit en självklarhet att diskutera feministiska frågor och jämställdhet inom konsten, men jag kan inte erinra mig ett enda exempel där jag själv personligen har blivit upprörd över en ojämsälldhet.

Du hatar mig nu [skratt], men jag kan inte det. Jag kunde ju inte ens komma ihåg när det handlade om mig själv, när jag själv hade blivit förfördelad. Det betyder inte att det är en oviktig rörelse, men jag är trött på den här frågan ur ett konstnärligt perspektiv. För att hitta en social orättvisa måste man gå utanför konstvärlden, det är först när man bor på hotell och alla som bor där är män och alla som städar där är kvinnor som man ser en. I konstvärlden har jag aldrig upplevt någonting.

Avståndet mellan kvinnors och mäns erfarenheter i konsten är gigantiskt. Kvinnor visar på helt andra erfa-

renheter om orättvisor i konsten. Konstnären Fia-Stina Sandlund, till exempel:

Fia-Stina Sandlund: Om jag tänker på varför jag har blivit förbannad, jag har gått på konstskolor sen jag var tjugo år. Åttio procent av mina lärare var män, nittio procent av den konst de pratade om och lyfte fram var gjord av män.

Feminismen har inte varit »en smart mediegrej» utan jag har gjort det här för att jag måste göra det här. Luften är inte fri för mig på det sättet den är för manliga konstnärer. Som feministisk konstnär blir man anklagad för att bara hålla på med institutionskritik, »man bara grötar omkring», men det finns en anledning till att kvinnor måste arbeta med de här frågorna.

Trots kvinnlig dominans på konstfältet i stort kan man inte spåra en kvinnlig dominans i toppen av hierarkin. Kvinnor och män lever i olika världar i konsten och det påverkar också analysen av jämställdhetsläget. Argumenten listade i *Ta hand om män* visar på hur jämställdhetskrav kan ha en omvänd effekt: mäns närvaro stärks ytterligare. Det tas ett särskilt ansvar för mäns deltagande på konstscenen.

(36) Göransson, Anita, »Ökad jämställdhet stärker manligt toppstyrd maktelit», *Dagens Nyheter*, 29 januari 2007

(37) En slutsats även organisationsforskaren Anna Wahl och forskningsgruppen Fosfor drar i *Det ordnar sig*, 2001, s 173

(38) Konstnärsnämndens årsredovisning 2008 visar i tabell 6

att det är lättare för män att få ansökningarna bifallna. Andelen sökande arbetsstipendier inom gruppen bild- och formkonstnärer 1998–2008 var 57 procent kvinnor och 43 procent män. 55 procent kvinnor beviljades medan 45 procent män fick.

(39) Dan Wolgers i konstverket *Konstnärsklubben* av Fia-Stina Sandlund, 2003

(40) Bengtsson, Eva-Lena & Werkmäster, Barbro, *Kvinna och konstnär i 1800-talets Sverige*, Signum, 2004, s 30

(41) *Ibid*, s 41

(42) Stockholms läns landsting, *Jämställda kulturbidrag*, 2005, författare Anna Klerby

(43) Könstatistiken på Kungliga Konsthögskolan, sökande och antagna kvinnor och män:

2008

Antal sökande 719
K/M (%) 56/44
Antagna 23
Varav K/M 5/18
K/M (%) 22/78

2007

Antal sökande 780
K/M (%) 57/43
Antagna 23
Varav K/M 14/9
K/M (%) 61/39

2006

Antal sökande 733
K/M (%) 59/41
Antagna 25
Varav K/M 14/11
K/M (%) 56/44

2005

Antal sökande 694
K/M (%) 59/41
Antagna 25
Varav K/M 16/9
K/M (%) 64/36

2004

Antal sökande 789
K/M (%) 61/39
Antagna 22
Varav K/M 13/9
K/M (%) 59/41

Källa: Kungliga Konsthögskolans uppgifter, 2009

(44) Statistiken för ett urval av de konstnärliga utbildningarna visar:

Kungliga Konsthögskolan

Hundra procent män står att finna i toppskiktet, rektor och prorektor, och även i vaktmästeriet. Förvaltningen sköts nästan bara av kvinnor: tio kvinnor, två män – 83 procent kvinnor. Sådana segregerade arbetsplatser är inte bra från jämställdhets-synpunkt.

Källa: Kungliga Konsthögskolans skolkatalog år 2008–2009

Konstfack

År 2008 gick 32 procent män på Konstfack men 48 procent av professorerna var män. År 2007 gick 32 procent män på Konstfack men 50 procent av professorerna var män. År 2006 gick 32 procent män på Konstfack med 52 procent manliga professorer. De senaste årens professorsrekryteringar av kvinnor på Konstfack har gett resultat – men fortfarande har man en bit kvar.

Källa: Konstfacks årsredovisning 2008

Konsthögskolan Valand

Personalansvarig meddelar att Valand idag har en anställd manlig professor (adjungerad) och tre kvinnor är professorsberöriga men har inte tjänstebemärkningen professor utan är i dagsläget gästlärare.

Konstnärliga fakultetsnämnden, Göteborgs universitet

Könsfördelningen är ökande ju högre upp i hierarkin man kom-

mer. Bland universitetsadjunkterna (inklusive adjungerade) är 40 procent kvinnor och 60 procent män. Bland universitetslektorerna är 38 procent kvinnor och 62 procent män. Bland professorerna (inklusive adjungerade och gästlärare) är 31 procent kvinnor och 69 procent män.

Befordringar på Konstnärliga fakulteten vid Göteborgs universitet. Man har befordrat sammanlagt 59 lärare sedan 1999. Av dessa har sammanlagt 21 befordrats till professor respektive 38 till universitetslektor. Bland de 21 professorsbefordringarna återfinns fyra kvinnor och 17 män. Vid befordringar till universitetslektor är fördelningen av de sammanlagt 38 befordringarna, 14 kvinnor respektive 24 män.

Källa: Konstnärliga fakultetsnämndens årsredovisning 2008, Göteborgs universitet

(45) Frimurarstipendierna har 2005 till 2008 fördelats av och gått till:

2008

Rektor: Kvinna
GD & I: Kvinna/Man
Inr & Möb: Kvinna/Man
Textil: Kvinna
Konst: Man
ID: Kvinna
Ker & Glas: Kvinna, kvinna
Ädellab: Man

2007

Rektor: Man
GD & I: Kvinna
Inr & Möb: Man
Textil: Kvinna
Konst: Kvinna
ID: Kvinna, Kvinna
Ker & Glas: Kvinna
Ädellab: Man

2006

Rektor: Man
GD & I: Kvinna
Inr & Möb: Man
Textil: Kvinna
Konst: Ingen
ID: Man
Ker & Glas: Man
Ädellab: Kvinna

2005

Rektor: Kvinna
GD & I: Kvinna
Inr & Möb: Man
Textil: Kvinna
Konst: Ingen
ID: Man
Ker & Glas: Kvinna
Ädellab: Kvinna

(46) Kulturpolitiska studier, *Genusperspektiv i kulturen*, 2009, s 17

(47) Stockholm konst's hemsida, april 2009

(48) Kvast, www.kvast.org. Konstnärsnämndens inkomstundersökning visar också att tonsättare var den yrkeskategori med störst ojämställdhet mellan mäns och kvinnors inkomster: Kvinnors medianinkomst var 144 500 kronor och mäns 183 800 kronor.

(49) Bland andra Ericsson, Lars O i *Dagens Nyheter*, 25 april 2002

4.

VILKET

FLYTT

Kvinnomaktutredningen har noterat att män hela tiden får fördelar på arbetsmarknaden. Utredningens förklaring: »Män är som korkar – flyter alltid upp.«⁵⁰

Det mönstret kan noteras också i bildkonsten. Trots en majoritet kvinnliga utövare är det män som står att finna i toppen. Det visar till exempel den individuella visningsersättningen.

Ersättningen går till konstnärer som sålt konstverk till institutioner och myndigheter eller som pryder det offentliga rummet med sina verk – på gator, torg, på kollektivtrafikens knutpunkter. Ersättningen baseras på ett poängsystem där bland annat storleken på en förväntad publik påverkar ersättningen. Det betyder: ju centralare plats du föräras, desto högre poäng och större summa pengar.

2008 finner man, föga förvånande, en kvinnlig dominans i de lägsta ersättningsnivåerna medan män återfinns i de högre. Det betyder att mäns konst syns mer i det offentliga rummet, oftare är placerad mitt i stan och når fler personer. Här råder den spegelsituation som konsten gjort till sitt kännetecken: andel kvinnor i botten kan bara mätas med andel män i toppen. De är spegelvända situationer. 61 procent kvinnor får minsta möjliga ersättning: 500 kronor till 4 999 kronor medan 71 procent män får högsta möjliga: 35 000 till 40 000 kronor.⁵¹

Konstakademiens stipendier är ytterligare ett exempel på mäns flytkraft. Det är mycket pengar som har gått till män via Konstakademiens stipendiefördelning mellan 2006 och 2008.

62 kvinnor tilldelades stipendier med ett snitt på
58 657 kronor
58 män tilldelades stipendier med ett snitt på
74 708 kronor

2006 till 2008 fick alltså fler kvinnor än män stipendier – men det var män som fick mest klirr i kassan. Den mest ojämsställda noteringen denna period var det senaste undersökningsåret, 2008, vilket visar att jämställdhetsutveckling inte bara går framåt och framåt.

År 2008 fick 24 kvinnor och 17 män stipendierna – men männen fick dubbelt så mycket pengar: i snitt 56 208 kronor till kvinnor och 101 235 kronor till män.

Det är en ansevärd summa, drygt 45 000 kronor mer till män i stipendiepengar 2008.⁵² Akademien själv håller ingen könsstatistik över stipendiefördelningen. Kuriosa: Konstakademiens hedersledamöter var 2009 18 män och två kvinnor.

Konstnärsnämnden är en arbetsplats som på många sätt är jämställd. Den redovisar sin verksamhet uppdelat på kön, vilket är föredömligt och ganska unikt i en bildkonst med utbredd könsblindhet. 2005 hade nämnden ett regeringsuppdrag att fördjupa analysen av skillnader mellan kvinnliga och manliga konstnärers villkor i bidragsgivningen, vilket resulterade i rapporten *Konstnärsnämndens bidragsgivning 2002–2004 uppdelad på kvinnor och män. En kartläggning*.

Man kan dock konstatera att andelen kvinnor sjunker något ju längre tid stipendiet sträcker sig. 63 procent kvinnor fick 2008 ettårigt stipendium, 57 procent fick tvåårigt och bara 52 procent hade femåriga stipendier.⁵³

Framförallt sacker det efter historiskt och internationellt. Det är betydligt enklare att få plats på laspis eftertraktade utlandsateljéer om du är man. Beslutade och utbetalade ateljéstipendier till svenska konstnärer gick 2008 till en kvinna och fem män. 2005 till 2008 fick sammanlagt femton män och sex kvinnor ateljéplats i utlandet: London, Berlin, New York, Tokyo. Det är betydligt färre kvinnor – särskilt i jämförelse med andelen sökande kvinnor.⁵⁴

Här speglar inte laspis svenska kvinnors framgångar på den internationella arenan. Om Artfacts, den internationella galleriguide på nätet som kontinuerligt rankar tiotusentals konstnärer, kan räknas som en indikator på internationell succé har det gått bra för svenska kvinnor: hälften av de bäst placerade svenska konstnärerna är kvinnor.⁵⁵

Allt som kvinnor gör betalar sig generellt mindre, det betyder också att kvinnor har lägre pensioner. Konstnärsnämndens utbetalade pensionsbidrag fördelas bara till 37 procent till kvinnor.

Även inkomstgarantierna, som ger lön på livstid – konstvärldens motsvarighet till Trisslottens 25 000 kr i månaden i 25 år – går till män. I april 2009 gick inkomstgarantin till 47 bildkonstnärer: 17 kvinnor och 31 män.

Många fler kvinnor än män utbildar sig till konstnärer. Den kvinnodominansen går inte att spåra på konstscenen efter utbildningen. *Kvinnomaktutredningens* andra slutsats ter sig som ett relevant tips: bättre satsa på könsbyte än på utbildning om du är kvinna.

● Konsekvens: Direkt & indirekt diskriminering

Statistiska centralbyrån som kartlägger svenskt arbetsliv vartannat år konstaterar lika ofta att det inte är jämställt. Den segregerade arbetsmarknaden består, liksom de oskäligen löneskillnaderna. Det betyder att diskriminering sker i arbetslivet och i lönesättningen.

Du har blivit utsatt för direkt diskriminering när du blir missgynnad på grund av kön, funktionshinder, sexuell läggning, etnicitet, ålder eller könsöverskridande uttryck. Oskäligen löneskillnader mellan kvinnor och män är ett uttryck för könsdiskriminering. Elin Wikström är konstnär och professor på Umeå konsthögskola.

Vanja: Känner du att du som professor blir bedömd

på samma sätt som dina manliga kollegor?

Elin Wikström: Förutom att du har hälften så hög lön? På alla plan upplever jag att samma saker som var aktuella på 1970-talet är aktuella idag. Det har inte hänt någonting. Det handlar om att du måste vara dubbelt så bra som männen för att skapa förtroende. Du blir särbehandlad som kvinna. Det är ett stort tema, det handlar om att i konstvärlden i stort, på konstinstitutionerna och på konstutbildningarna så upplever jag att det finns något slags längtan efter en man, en fadersgestalt. Han kan finnas där rent kroppsligen men han kan också finnas där som en längtan efter någon form av trygghet, en önskan efter en legitimitet nästan.

Sara Kristoffersson, designteoretiker på Konstfack, ser en konkret orättvisa som hon tolkar som könsbaserad.

Sara Kristoffersson: Jag har lägre lön än männen. Det är klart, det finns inga fakta som säger att jag har lägre lön för att jag är kvinna, men min tolkning är ändå att det är så. För om man ser på papperet så har jag högre utbildning, mer erfarenhet, deltar mer i ett offentligt samtal och mer i debatter. Jag har mer sakkunskaper, jobbar mer, ger bättre kurser som är mer populära – ändå har jag lägst lön. Det tror jag har att göra med att jag är kvinna. Det finns män som är anställda inom mitt område – utan ämneskunskaper – men med högre lön och bättre villkor.

Ett återkommande tema i intervjuerna är skillnaden mellan jämställdhet på papper och i praktik. Man upplever att jämställdhetsplaner och policydokument inte har någon större effekt på verksamheten. Även om det är jämställt till antalet är det inte säkert att alla har

samma villkor bara för det. Sofia Wiberg, före detta projektledare på Färgfabriken, berättar:

Sofia Wiberg: När jag jobbade på Färgfabriken var vi tre som var i samma ålder, vi hade likvärdig utbildning och hade arbetat ungefär lika länge, jag, en tjej och en kille. Men det var bara han som fick en lönehöjning – inte vi. Det var för att han ansågs ha mycket ansvar, men det hade vi också.

Sammanlagt var vi fyra män och tre kvinnor som hade fast anställning. Vi hade också många kvinnliga praktikanter, så ofta var vi fler kvinnor än män på arbetsplatsen. Men antalet män och kvinnor säger inget om hur beslut tas eller om hur makten fördelas. De äldre männen tog oftast de möten som gällde ekonomi, och fick därför stort inflytande på verksamheten. Trots att jag och mina kollegor hade egna projekt och eget budgetansvar hände det att dessa män styrde om i våra projekt och budgetar. Färgfabriken samarbetade också mycket med aktörer utifrån. De flesta av dessa var medelålders män, och de fick också stort inflytande.

Indirekt diskriminering utgår från samma diskrimineringsgrunder som direkt diskriminering, men är lite svårare att upptäcka. Det handlar om exkluderingsprinciper som är utformade på ett till synes neutralt sätt, men som har kännbara och specifika effekter för kvinnor och män.

Att exempelvis lägga möten på kvällar och helger diskriminerar inte direkt kvinnor – men när kvinnor oftare än män har hand om familjelivet kan det innebära en indirekt diskriminering av kvinnor.

Konstnärsnämndens kriterium för bidragsgivning är att man ska vara »verksam som konstnär«. Det kan vara en grund för en indirekt diskriminering. Att bli omskriven i pressen är ett sätt att uppfattas som verksam

och det slår olika för kvinnor och män.

Zandra Ahl: Ett tydligt exempel gäller det galleri jag jobbar med, Crystal Palace. De hade en samlingsutställning precis i början där män var med, annars har de länge haft ett utställningsprogram som bara bestått av kvinnor. Ibland hade de fått förhandsreportage i tidningarna, men den första riktiga recensionen kom när galleriet var ett år gammalt, när de hade den första separatutställningen med en man. Man kan tycka vad man vill, men de har inte ställt ut okvalificerade konstnärer innan.

Konstnärsnämnden har inte medvetet valt att sätta upp ett kriterium för att utestänga kvinnor eller andra som medierna nedvärderar – tvärtom. Men det mediala trycket fungerar så att det vita män gör uppmärksammas mer. Lars Olof Gustafson, handläggare och sekreterare för Sveriges bildkonstnärsfond på Konstnärsnämnden:

Lars Olof Gustafson: Min tråkiga erfarenhet är att även om man har en könsneutral styrelse så slirar man snett och man slirar alltid snett åt samma håll. Det är alltid de manliga sökande som har en större synlighet och ett slags företräde i medvetandet – även hos kvinnliga ledamöter i styrelsen. Då är det min uppgift att bereda styrelsen så att de vet vad som gäller här, att påpeka detta. Jag kanske har gått för långt ibland och sagt att det ska vara exakt lika, men det är lika bra att man pekar på det, så okej då, om man inte når ända fram.

Vi hamnar väldigt rätt men det är genom träget arbete. Det vore roligt att uppleva den dag då man inte hade den tendensen ändå att män har en större synlighet. Okej, det kanske är så där ute, men det vore ändå kul om det någon gång svängde åt det andra hållet att oj då, det blev väldigt mycket

kvinnor. Hur nära vi än är och hur bra vi än tycker att vi är, det skulle vara kul att uppleva den andra situationen att det slår åt andra hållet.

Män har ett företräde i medvetandet, säger Lars Olof Gustafson. Och visst, det verkar vara lätt att börja rabbla mansnamn. Konstnärerna Nathalie Djurberg och Jan Håfström är de svenska konstnärer som bjudits in till 2009 års Venedigbiennal. Ändå är det män som namedroppas, när curatorn placerar kvalitetsstämpeln: »Öyvind Fahlström, Gordon Matta-Clark och Andre Cadere är några av de konstnärer jag valt att lyfta fram. De är en inspiration för de generationer konstnärer som är verksamma just nu«, säger curatorn Daniel Birnbaum till *Dagens Nyheter* om Venedigbiennalen 2009.

Konstnärsnämnden har ingen jämställdhetsplan eftersom de inte behöver en, de är inte 25 anställda på arbetsplatsen. Det är synd, för även på Konstnärsnämnden kan man se en traditionell könsfördelning i sysslorna som skulle ha upptäckts med en bra plan. Projektkoordinator på Iaspis, Sara Teleman, berättar:

Sara Teleman: De senaste fyra direktörerna för Iaspis har varit kvinnor, inklusive den nuvarande. Och chefen för Konstnärsnämnden, Ann Larsson, är kvinna. Och på min avdelning är könsfördelningen jämn: tre män och tre kvinnor.

Men om jag skulle betrakta min tjänst utifrån så skulle jag reagera på att tjänsterna är uppdelade så att projektkoordinatorerna på Iaspis är tjejer och projektledarna är män. Det känns ganska typiskt. Vi tar hand om administrationen och den omvårdande biten, vi har den kontinuerliga löpande kontakten med konstnärerna. De här titlarna är egentligen en personalteknisk grej för att de ska kunna ge lägre lön till mig och den andra koordinatören. Men sen blir det också en hierarkisk grej.

Sådana sysslor är inte ofarliga för karriären. Professor i kvinnohistoria Anita Göransson konstaterar i undersökningen *Maktens kön* att både kvinnor och män »ser ett hinder i att kvinnor ofta har omsorgsuppgifter som begränsar deras yrkesinsats«.56

Vanja: Om man skulle peka på några jämställdhetsproblem, vad skulle du säga problemområdena är – om du ser några?

Lasse Lindkvist: Jag är ett exempel på det, vi har två kvinnliga professorer och en jättelång tradition av kvinnliga professorer och ändå är det jag som är prefekt. Det tror jag.

Å andra sidan består rektorsgruppen av två kil-lar och fem tjejer, men summa summarum, byråkra-ten är gubben och utövarna är tjejer.

Glastaket är metaforen som beskriver fenomenet att kvinnor tillåts på arbetsplatser men omärkligt hindras att nå de verkliga toppositionerna.

Glastaket består av medvetna och/eller omedvetna utestängningssystem och både direkt och indirekt diskri-minering.

- Konsekvens: Trakasserier på grund av kön & sexuella trakasserier

I KRO:s och KIF:s enkät *Konstnärers villkor* ställdes frågan: »Om sexuella trakasserier definieras som ovälkommet närmande av sexuell karaktär, är det någonting du upplevt inom ramen för ditt arbete?« De allra flesta kvinnor och män svarade »Nej«, men så mycket som var tionde kvinna, tolv procent, svarade »Ja«.

Återigen målas bilden upp av skilda villkor för kvin-nor och män i bildkonsten. Många män stör sig märk-bart på frågan, så fjärran tycks fenomenet vara. »Jag

uppfattar inte frågan«, svarar en anonym man. »Bla bla bla«, svarar en annan. »Vaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaad?« svarar en tredje. »Märklig fråga, hur tänkte ni här?« svarar en fjärde.

Ett fåtal av de anonyma svaren från män var allvarliga och visar på kränkande situationer. En man blev sämre behandlad av gallerister sedan de hade fått reda på hans homosexualitet, en annan blev utsatt för ett sexuellt närmande av en kvinna utan att ha gett ett medgivande. De allra flesta svaren från män präglades dock av en oförståelig okänslighet.

Kvinnorna i enkäten gav helt andra typer av svar än sina manliga kollegor. Sida upp och sida ner med händelser och erfarenheter visar att sexuella trakasserier är ett betydande problem i bildkonsten. Den sammantagna undersökningen beskriver en bildkonst där kvinnor utsatts från kränkningar av sexuell natur, till och med våldtäktsförsök och misshandel. Gemensamt för alla händelser dock – de anmäls inte. Endast ett fall ledde till anmälan men »polisen bara skrattade«. Det leder till att konsten är fri – för den som utsätter någon för sexuella trakasserier.

Ett problem med sexuella trakasserier är att de definieras av den som blir utsatt. Det betyder att offret självt, som ofta skambelägger sig självt, är den som måste lyfta frågan.

Ateljébesök, luddiga rekryteringsprocesser och osäkra anställningsvillkor har skapat ett utrymme för maktmissbruk. Osäkra situationer är grogrunden för sexuella trakasserier men också förutsättningen för att de tillåts fortsätta. Ju tryggare arbetsvillkor, desto större anmälningsvilja. Konsten med sitt fåtal anställningar har därför en svår situation, mörkertalet är betydande. Sara Kristoffersson beskriver situationen:

Sara Kristoffersson: Under en period blev jag bombarderad med sex-SMS. Det var rätt grova grejer,

efter ett tag blev det uppenbart vem det var och när jag sa till honom att lägga av så slutade det. Hade jag varit fast anställd då hade jag antagligen gått till min chef och sagt att det här det håller inte. Men det gjorde jag inte, för man vill inte hålla på och tjafsa och man vill inte göra sig till en jobbig person. Eftersom anställningarna är sämre, det är mycket projektanställningar, så tror jag att folk, både män och kvinnor, står ut med mer än man skulle ha gjort om man hade varit fast anställd. Hade de sakerna hänt mig när jag hade en fast anställning då hade jag nog sagt ifrån. Just då sökte jag en fast tjänst och det var helt enkelt inte läge för det.

I avseendet sexuella trakasserier visade sig frågan »Kan du dra dig till minnes en situation då du kände att det här inte var okej från jämställdhetssynpunkt?« vara avslöjande. Förvånansvärt många män kom att tänka på en situation där de själva hade blivit anmälda eller anklagade för att ha utsatt någon för trakasserier eller sexuella trakasserier.

Jörgen Svensson: Det starkaste minnet jag har är egentligen det omvända, när det gäller det här med könsfrågor. Jag har varit utsatt, där kvinnor har försvarat sig med ...

Exempelvis, jag var indragen i en konflikt på en arbetsplats där en kvinnlig medarbetare gjorde ett fatalt misstag och jag reagerade starkt mot det, kanske för starkt. Hon kände sig så trängd av mig att hon valde att hoppa av, att sluta. Jag försökte ta kontakt med henne och prata med henne, men hon vägrade. Då skrev hon ett mejl där hon sa att hon hoppade av på grund av det manliga förtrycket på arbetsplatsen. Så var det kanske, men samtidigt i samma mejl så tackade hon alla dem som hade stöt-

tat henne under åren på arbetsplatsen och nästan alla som hon tackade var män. Det har varit några sådana fall där det ibland har varit väldigt lätt för kvinnor att försvara sig med »ett manligt förtryck« när det faktiskt också har bottnat i ett väldigt stort personligt misstag. Och det är väldigt svårt att hantera som man. Man är helt försvarslös eftersom det finns ett manligt förtryck som man som man kan vara blind för. Det är nog mitt starkaste minne som gjorde mig både upprörd och ledsen.

Jörgen Svensson beskriver ett manligt förtryck som män ibland kan vara blinda för. Kanske är det sådana mekanismer som ligger bakom att det är betydligt fler män än kvinnor som ser bildkonsten som jämställd. Prefekt för Högskolan för Fotografi, Lasse Lindkvist, berättar att allt är i sin ordning. På högskolor är det likabehandlingsplanen som är det aktuella jämställdhetsdokumentet.

Vanja: Hur jobbar ni med likabehandlingsplanen?

Lasse Lindkvist: Vi är en statlig myndighet, så vi jobbar med det här precis som man ska, vi har en likabehandlingsplan och det finns rutiner för sexuella trakasserier.

Vanja: Har ni haft några anmälningar?

Lasse Lindkvist: Nä, inte under min tid. Inga formella anmälningar. Ska se om jag kan erinra mig ... om vi haft några fall. Nej, inte som har blivit rapporterade.

Lasse Lindkvist, som inte fått in en enda anmälan av sexuella trakasserier, behöver ändå inte leta länge innan han kommer på några konkreta exempel på ojämställdhet. Den utlösande frågan var:

Vanja: Kan du dra dig till minnes en situation då du kände att det här inte var okej från jämställdhets-synpunkt?

Lasse Lindkvist: Ja, det kan jag. Det händer titt som tätt att man känner att detta är inte okej. Jag hade alldeles nyss en dragning där en manlig lärare var arrogant mot en kvinnlig student. För många år sen hade vi en manlig student som var indiskret, gjorde sexuella anspelningar, mot en ung kvinnlig lärare. Inget av det där har lett till anmälningar.

En manlig lärare blev ihop med en kvinnlig student, det är ju en klassiker. Då var jag utbildningsledare och den manlige läraren avslutade sin tjänst av andra skäl, så vi kom undan med blotta förskräckelsen. Ju längre tid jag tänker, desto fler exempel kommer jag på, men det ...

Undrar om inte jag själv också ... från min tid innan jag blev prefekt blev jag faktiskt, inte anmäld jag vet inte vad det blev, men en kvinnlig kollega upplevde det som att jag hade hotat henne och vi blev uppkallade till dekanen. Jag hade aldrig träffat henne men vi fick göra upp det. Det finns många incidenter men ingen har lett till en anmälan.

Lagen har formulerat sig skarpt när det gäller sexuella trakasserier, arbetsgivaren är skyldig att utreda och vidta kraftfulla åtgärder. Också om du utför ett begränsat arbete eller bara praktiserar är du skyddad. Och arbetsgivaren ska utreda omständigheterna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra trakasserier i framtiden.⁵⁷

I den bemärkelsen är det komplicerat att många konstnärer arbetar i enskilda firmor. Å andra sidan är du alltid lagligt skyddad mot diskriminering och trakasserier – oavsett om du blir utsatt på en arbetsplats eller inte.

Men inte heller en anställning på ett av de större museerna är en garant för ett fungerande jämställdhetsarbete. Lars Nittve, chef på Moderna museet, är engagerad:

Lars Nittve: Svaret är, det tror jag alla som deltar i beslutsprocessen kan intyga, att är det någon som driver jämställdhetsarbete här så är det jag. Den som först höjer rösten för en sån sak, det är jag.

Men även en jämställdhetsivrare som Lars Nittve går bet i jakten på en jämställdhet.

Vanja: Kan du dra dig till minnes en situation då du kände att det här inte var okej från jämställdhets-synpunkt?

Lars Nittve: Det är en intressant fråga för rimligen måste sådana situationer ha inträffat. Jag är säkert så egocentrisk så jag kollar om det jag gör är okej eller inte okej. Jag kan tycka att det är säreget att det inte är något som sticker ut så där påtagligt, att de processer vi pratat om är väldigt subtila. Man kan förstås prata om Konstnärsklubben eller något sådant men det är på komikens gräns, det är nästan löjeväckande.

Men om man ser i mitt yrkesliv så jobbar jag huvudsakligen tillsammans med kvinnor i ett landskap som genomgått ganska många positiva förändringar. Jag har inte stött på jättemånga flagranta saker, det är små processer, små strukturella saker där man antingen varit offer för eller bara glidit med i – och ibland förstås spjärnat emot.

Det är inte så att det är den stora skandalen som dyker upp men det är många små beslut som är färgade av en maktordning.

Här målar museichefen upp en bild av jämställdhets-

nivån i konsten som mycket mer uthärdlig än den som kvinnor förmedlar. Den påfallande skillnaden mellan kvinnors och mäns iakttagelseförmåga berättar en del om hur ojämställdheten fungerar. Förklaringen kan vara så enkel, att den som hela tiden får fördelar av en hierarki är mer benägen att uppfatta den som både rättvis och rationell än den som systematiskt diskrimineras av den. Vi har en fri konst idag i Sverige – men bara för ett fåtal.

(50) SOU 1998:6, *Ty makten är din ... Myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*, s 10

Summa: 25 000 kr–29 999 kr
Kvinnor: 24 st/41%
Män: 35 st/59%
Total summa: 59

(51) Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, BUS, Individuell visningsersättning 2008

Summa: 30 000 kr–34 999 kr
Kvinnor: 16 st/29%
Män: 39 st/71%
Total summa: 55

Summa: 500 kr–4 999 kr
Kvinnor: 1 142 st/61%
Män: 725 st/39%
Total summa: 1 867

Summa: 35 000 kr–40 000 kr
Kvinnor: 30 st/29%
Män: 74 st/71%
Total summa: 104

Summa: 5 000 kr–9 999 kr
Kvinnor: 347 st/53%
Män: 303 st/47%
Total summa: 650

Källa: BUS Årsredovisning 2008

Summa: 10 000 kr–14 999 kr
Kvinnor: 143 st/48%
Män: 155 st/52%
Total summa: 298

(52) Konstakademiens stipendiefördelning:

2008

År 2008 fick fler kvinnor än män visserligen stipendierna, 24 kvinnor och 17 män – men männen fick nästan dubbelt så mycket pengar: i snitt 56 208 kronor till kvinnor och 101 235 kronor till män. Det är drygt 45 000 kronor mer i stipendiepengar 2008.

Summa: 15 000 kr–19 999 kr
Kvinnor: 89 st/52%
Män: 83 st/48%
Total summa: 226

Summa: 20 000 kr–24 999 kr
Kvinnor: 40 st/38%
Män: 66 st/62%
Total summa: 106

2007

24 män och 17 kvinnor. 59 procent män fick 57 procent av pengarna, i snitt 72 782 kronor per kvinna och 69 295 kronor

per man. 2007 fick kvinnorna 3 287 kronor mer i stipendiepengar än män.

2006

21 kvinnor och 17 män. 55 procent kvinnor fick 53 procent av pengarna, i snitt 50 023 kronor per kvinna och 55 823 kronor per man. 2006 fick män 5 800 kronor mer i stipendiepengar än kvinnor.

(53) Konstnärsnämndens årsredovisning, 2008, s 21–24

(54) Konstnärsnämndens årsredovisning 2007, jämfört med Konstnärsnämndens uppgift om antal sökande.

Isapis utlandsateljéer söktes och erhöles 2005–2007 av:

2005

Totalt sökte 43% kvinnor och 33% fick. Två kvinnor, fyra män.

2006

Totalt sökte 49% kvinnor och 40% fick. Två kvinnor, tre män.

2007

Totalt sökte 58% kvinnor och 50% kvinnor fick. Tre kvinnor, tre män.

Inkomstgarantierna, som ger lön på livstid – konstvärldens mot-svarighet till Trisslottens 25 000 kr i månaden i 25 år – delades i april 2009 ut till 47 bildkonstnärer: 17 kvinnor och 31 män

(55) Januari 2009:
Johanna Billing (420),
Ann-Sofi Sidén (535),
Nathalie Djurberg (605),
Miriam Bäckström (826),
Annika von Hausswolff (921),
Annika Larsson (966),

Annika Eriksson (1 087),
Karin Mamma Andersson
(1 150),
Anneé Olofsson (1 352)

(56) Göransson, Anita »Ökad jämställdhet stärker manligt topstyrd maktelit«, *Dagens Nyheter*, 29 januari 2007

(57) Diskrimineringsombudsmannen har lagen på sin hemsida. www.do.se

▲ Efterord

Argumenten i konsten ger konsekvenser. Det är tankefigurer och uppfattningar som hindrar konsten från att bli jämställd. De har bildat ett nät där jämställdhet ses som onödigt, överdrivet eller hotande. Konsten älskar att separera och rangordna. Att göra vissa konstnärer till kvinnliga, medan män alltid är människor, är en del av ett könsdiskriminerande system. Det kvinnor gör är särskilt, medan män är allmänmänskliga.

Uppdelningen *Konst – inte jämställdhet* uppmanar att välja: antingen eller. Att se konstnärlig kvalitet som en motsats till jämställdhet säger en del om vad begreppet har för betydelse – och funktion: det är kvalitetsbegreppet som rättfärdigar diskriminering i konsten.

Att välja konstnärlig kvalitet före jämställdhet är ett inkonsekvent förhållningssätt till politiska mål. Det stärker det reaktionära medan det revolutionära motarbetas. Det finns en grupp människor som vinner på den inställningen.

Att som chef tillåta sig att vara felinformerad om jämställdhetsläget på arbetsplatsen kan ha flera förklaringar: jämställdheten anses oviktig, man vill slippa perspektivet eller man är emot en förändring.

Spridningen av felaktiga, kraftigt överskattade uppgifter om jämställdhetsnivån är ett sätt att misstänkliggöra jämställdhetsivraren, dölja diskriminering i verksamheten – och hålla jämställdhetsreformer borta. Att se jämställdheten som en tråkig matematikövning är, förutom att underkänna sin egen intelligens, ett sätt att upprätthålla en maktordning.

Uppfattningen att konsten hotas av mångfald och jämställdhet berättar vad Konsten med stort K innehåller. Och kanske är det rätt uppfattat – jämställdhet kan vara hotfullt – om din makt grundar sig på en orättvisa. Om jämställdhet kommer att förstöra någonting i konsten är det diskrimineringssystemet. Beroende på var du befinner dig kan detta uppfattas som onödigt, hotande – eller befriande.

▲ Intervjupersoner

Jarla Partilager
Mejl, 19 januari 2009

Andreas Ribbung, konstnär,
bisittare i styrelsen för Konstnärsklubben
Telefon, 4 mars 2009

Annica Karlsson Rixon, konstnär
Flygarns Haga, kl. 15.30, 15 december 2008

Annika Heed, ordförande SKF
Vetekatten, kl. 14.30, 2 februari 2009

Beata Boucht, grafisk designer och illustratör
Mitt kontor, kl. 10.00, 20 januari 2009

Cecilia Edefalk, konstnär
Copacabana, kl. 14.00, 30 januari 2009

Elin Wikström, konstnär
Telefon, kl. 13.00, 23 januari 2009

Eva Swartz Grimaldi, VD Natur & Kultur
På förlaget, kl. 10.00, 6 mars 2009

Fia-Stina Sandlund, konstnär
Skype, kl. 14.30, 15 mars 2009

Fredrik Liew, intendent Moderna museet
Moderna museets fik, kl. 11.00, 12 december 2008

Ingvar Jörpeland, ordförande i Konstnärsklubben
Klubbens bibliotek, kl. 14.30, 5 februari 2009

Johan Widén, prefekt och professor fri konst,
Kungliga Konsthögskolan
Telefon, 19 december 2008

Jörgen Svensson, konstnär
Fik i Göteborg, kl. 10.00, 18 december 2008

Kristina Burman, ansvarig för uthyrningen av
Konstnärsklubbens lokaler
Telefon, 20 april 2009

Lars O Gustafson, sekreterare Konstnärsnämndens
Bildkonstnärsfond
Konstnärsnämnden, kl. 09.00, 9 januari 2009

Lars Nittve, chef Moderna museet
Moderna museet, kl. 10.30, 21 januari 2009

Lasse Lindkvist, prefekt Högskolan för Fotografi
Fik på Avenyn, kl. 13.00, 17 december 2008

Lena Adelsohn Liljeroth, kulturminister
Kulturdepartementets kansli, kl. 15.00, 19 februari 2009

Lena Munther, Nationalmuseum
Mejl, kl. 08.39, 23 april 2009

Margareta Gynning, intendent Nationalmuseum
Nationalmuseum, kl. 10.00, 19 januari 2009

Mariana Alves, designer
Mitt kontor, kl. 10.00, 20 januari 2009

Mats Arvidsson, konstkritiker Sveriges Radio
SR:s fik, kl. 11.00, 8 januari 2009

Mikael Adsenius, generaldirektör Statens konstråd
Statens konstråd, kl. 15.00, 15 januari 2009

Richard Julin, chefsintendent Magasin 3
På konsthallen, kl. 10.00, 12 januari 2009

Peter Bergman, gallerist ALP Gallery
På galleriet, kl. 11.00, 16 januari 2009

Pål Hollender, konstnär
Creem, kl. 11.00, 9 januari 2009

Samira Bouabana, grafisk designer
Telefon, kl. 13.00, 19 mars 2009

Sara Kristoffersson, designteoretiker
Kungstornet, kl. 11.45, 20 januari 2009

Sara Sandström Nilsson
Mejl, 23 mars 2009

Sara Telemann, illustratör och projektkoordinator Iaspis
Mitt kontor, kl. 10.00, 23 januari 2009

Sofia Wiberg, projektledare
Hemma hos Sofia, kl. 13.00, 26 januari 2009

Tom Sandqvist, professor på Konstfack
Konstfack, kl. 13.00, 14 januari 2009

Zandra Ahl, konsthantverkare och professor
på Konstfack
Konstfack, kl. 09.00, 28 januari 2009

▲ Referenser

A B C

Aagård, Martin, *Konstnären*, nr 1, 2008

Adelsohn Liljeroth, Lena, »Jag reagerade mot lagbrottet«, *Dagens Nyheter*, 24 februari 2009

Beckman, Svante och Månsson, Sten (red), *KulturSverige 2009, problemanalys och statistik*, SweCult, 2008

Bengtsson, Eva-Lena och Werkmäster, Barbro, *Kvinna och konstnär i 1800-talets Sverige*, 2004

Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, *Budgetunderlag 2009*

Bildkonst Upphovsrätt i Sverige, *Individuell visningsersättning 2008*

Bourdieu, Pierre, *Konstens regler. Det litterära fältets uppkomst och struktur*, 2000

Boye, Katarina, *Happy hour? Studies on well-being and time spent on paid and unpaid work*. Institutet för social forskning, Stockholms universitet, 2008

Börjesson, Mikael, Gustavsson, Martin, Galli, Raoul, Melldahl, Andreas och Wistman, Christina G:
»En prosopografisk studie över konsthögskolestudenter och konstnärer 1939–2005«, *Praktiske grunder*, nr 1, 2008

D E F

Dagens Nyheter, »Männen gick hem hos Vårsalongsjuryn«, *Dagens Nyheter*, 12 december 2008

Ericsson, Lars O, »Herrklubben«, *Dagens Nyheter*, 25 april 2002

Falkenberg, Anna, »Osynliga konstnärinnor. En studie om de kvinnliga konstnärernas yrkesmässiga situation i Sverige åren 1980 till 1993«, B-uppsats i statsvetenskap, Stockholms universitet, 1993

Forneng, Stig, *Snäv rekrytering till konstnärliga högskolor*, rapport från Statistik & Analys, 2005

G H I J

Gedin, David, *Fältets herrar. Framväxten av en modern författarroll. Från nittital till 1912*, 2004

Göransson, Anita med flera, *Maktens kön: kvinnor och män i den svenska makteliten på 2000-talet*, 2007

Göransson, Anita, »Ökad jämställdhet stärker manligt toppstyrd maktelit«, *Dagens Nyheter*, 29 januari 2007

Hermele, Vanja, *På spaning efter jämställdhet. Kvinnor och män i scenkonsten i Sverige 2007*. Svensk teaterunion, 2007

Hirdman, Yvonne, »Genussystemet – Reflexioner kring kvinnors sociala underordning«, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 3, 1988

Högskolan för Fotografis uppgifter, via mejl

Jämställdhetsombudsmannen, *Ska JämO ge sig på kulturen också?*, 2004 och *Ska JämO ge sig på kulturen också? II*, 2005

K L M N

Kammarck Minnich, Elizabeth, *Transforming Knowledge*, 1990

Konstfacks dokument över Frimurarordens stipendiefördelning 2005 till 2008

Konstfacks årsredovisning 2004–2007

Konstnärernas inkomster – en statistisk undersökning av SCB inom alla konstområden 2004–2005, 2009

Konstnärliga fakultetsnämnden på Göteborgs universitet, Årsredovisning 2008

Konstnärsnämndens bidragsgivning 2002–2004 uppdelad på kvinnor och män. En kartläggning, Konstnärsnämnden 2005

Konstnärsnämndens årsredovisning 2006–2008

KRO/KIF, *Konstnärers villkor*, 2009

Kulturpolitiska studier, *Genusperspektiv i kulturen*, 2009

Kungliga Konsthögskolans skolkatalog 2008–2009

Kungliga Konsthögskolans uppgifter över antagna och sökande 2004–2008, sammanställda av Robert Bern, 2009

Moderna museets årsredovisning, 2005–2008

Nationalmuseums verksamhetsplan 2009

O P Q R

Rydell, Anders, »Den siste kejsaren«, *Konstnären*, nr 4
2008/2009

ST U

Sandlund, Fia-Stina, *Konstnärsklubben*, 2003

Sjöstrand, Johan, »Nationalmuseum stoppar hennes film«, *Svenska Dagbladet*, 2 april 2008

SOU 1998:6 *Ty makten är din, myten om det rationella arbetslivet och det jämställda Sverige*, 1998

Statens konstråds kvittenser för konstinköpen till Regeringskansliet, Statens kulturråd och Riksgälden

Statens kulturråds budgetunderlag 2007–2009

Statens kulturråd, *Museer och konsthallar 2007*

Statistiska Centralbyrån, *På tal om kvinnor och män 2008*

Stockholms läns landsting, *Jämställda kulturbidrag*, 2005, författare Anna Klerby

Svenska Galleriförbundets *Konstguiden 2005 till 2009*

VWXY

Wahl, Anna med flera, *Det ordnar sig*, 2001

World Economic Forum, *The Global Gender Gap Report 2008*

Elektroniska källor

ALP Gallery: www.alpgallery.com

Artfacts: www.artfact.net

Diskrimineringsombudsmannen: www.do.se

Fia-Stina Sandlunds hemsida: www.fiastinasandlund.se

Jarla Partilager: www.jarlapartilager.org

Magasin 3: www.magasin3.se

Moderna museet: www.modernamuseet.se

Nationalmuseum: www.nationalmuseum.se

Stockholm konst: www.stockholmkonst.stockholm.se

Konsten – så funkar det (inte) är författaren och genusvetaren Vanja Hermeles granskning av konsten och jämställdheten. Boken visar att kvinnor och män har skilda erfarenheter av konstfältet och olika uppfattningar om jämställdhetsnivån. Män tycker att konsten är jämställd, kvinnor håller inte med.

Undersökningen är ett led i Konstnärernas Riksorganisations och Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivares jämställdhetsarbete. Den har genomförts med stöd av Ungdomsstyrelsen.

En KRO/KIF publikation